

De leerkracht speelt mee!

Een onderzoek naar de effecten van het meespelen door de leerkracht op de ontwikkeling van kinderen met betrekking tot de kerndoelen van de Nederlandse taal

Nioor Bus
2195274

Master Educational Needs
Begeleider: Aleid Beets-Kessens
Februari 2019

Voorwoord

Dit actieonderzoek richt zich op mijn handelen als leerkracht tijdens het meespelen in de huishoek. Een onderzoek dat tevens als doel heeft om collega's te inspireren zich te verdiepen in 'spel' en 'meespelen'.

Dit onderzoek was niet tot stand gekomen zonder de hulp van mijn directe collega's op de deelunit en de intern begeleider van het kindcentrum. Mijn directe collega's hebben de tijd genomen om filmbeelden te bekijken en kijkwijzers in te vullen. De intern begeleider heeft naast het observeren van mijn begeleiding in de huishoek en het invullen van de kijkwijzer een inspirerende rol gehad. Zij hecht veel waarde aan de rol van spel bij de ontwikkeling van het jonge kind en heeft haar kennis en ervaring uitgebreid met mij gedeeld.

In het bijzonder wil ik Aleid Beets-Kessens en Martijn bedanken. Aleid heeft mij uitgedaagd, geïnspireerd en haar kritisch blik heeft zeer verfrissend gewerkt. Martijn heeft mij als 'buitenstaander' voorzien van kritische feedback en het organisatorisch mogelijk gemaakt dat ik dit onderzoek uit heb kunnen voeren.

Nioor Bus

februari 2019

Samenvatting

"Werken volgens de visie van het ontwikkelingsgericht onderwijs en de overgang van groep 2 naar groep 3 voor kinderen verkleinen. En spel hierbij inzetten als belangrijkste middel in de ontwikkeling van het kind."

Dat is waar het kindcentrum waar dit onderzoek is uitgevoerd naartoe wil groeien. Het doel in dit onderzoek is het in kaart brengen van mijn eigen rol en handelen als leerkracht tijdens het meespelen met kinderen in de huishoek, waarbij de focus ligt op kerndoelen van de Nederlandse taal. Om vervolgens te bekijken in hoeverre deze rol en handelen positieve effecten hebben op de ontwikkeling van de kinderen, zodat ik dit kan gebruiken om collega's te inspireren op weg naar het doel van het kindcentrum.

In dit actieonderzoek staan de begrippen 'meespelen', 'huishoek' en 'kerndoelen Nederlandse taal' centraal. Onder andere is gekeken naar welke handelingen van de leerkracht een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen.

Uit de resultaten blijkt dat drie criteria van belang zijn: 'een rijke leeromgeving creëren', 'randvoorwaarden rondom de organisatie creëren' en 'intensieve begeleiding inzetten'. Aan deze criteria moet mijn handelen als leerkracht in een unit met de groepen 1, 2 en 3 voldoen om de kinderen van groep 3, tijdens het spelen in de huishoek, in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal.

Het onderzoek heeft geleid tot twee concrete aanbevelingen voor het kindcentrum. Allereerst dient de visie van het kindcentrum met betrekking tot onderwijs aan het jonge kind te worden doorleefd met de leerkrachten, zodat zij de richting en het waarom ook echt eigen maken. Dit is een voorwaarde om te kunnen veranderen. Daarnaast dienen de leerkrachten een training te krijgen waardoor zij allen het gewenste kennis- en vaardighedeniveau bereiken. Dit moet ertoe leiden dat meespelen wordt geborgd in het onderwijs en op de juiste manier wordt ingezet zodat het een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van het kind.

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	3
1. Probleemstelling en onderzoeksvraag	6
1.1 Probleemstelling	6
1.2 Onderzoeksvraag	8
2. Verkenning	9
2.1 Taalonderwijs	9
2.2 Een rijke leeromgeving	10
2.3 Huishoek	11
2.4 Rollenspel	12
2.5 Meespelen en begeleiden	12
2.6 Congres 'Leve het jonge kind'	13
2.7 In gesprek met de intern begeleider	14
2.8 In gesprek met de onderwijskundig directeur	15
3. Plannen, uitvoeren en verbeteracties	17
3.1 Globale planning van de verbeteracties per deelvraag	17
3.2 Gedetailleerde planning en monitoring van de deelacties	19
3.3 Kwaliteit van het onderzoek	25
3.3.1 Triangulatie	25
3.3.2 Validiteit en betrouwbaarheid	25
3.3.3 Ethische aspecten	26
3.4 Recapitulatie	27
4. Analyseren en recapitulatie van data	28
4.1 Onderzoeksmethoden	28
4.2 Analyseren van de gegevens	29
4.2.1 "Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"	29
4.2.2 "Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"	31

4.2.3 "Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"	32
4.3 Recapitulatie	36
5. Conclusies, discussie en aanbevelingen.....	37
5.1 Conclusies	37
5.1.1 "Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"	37
5.1.2 "Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"	38
5.1.3 "Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"	39
5.1.4 Onderzoeksvraag: "Aan welke criteria moet mijn handelen als leerkracht in een unit met de groepen 1, 2 en 3 voldoen om de kinderen van groep 3, tijdens het spelen in de huishoek, in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"	40
5.2 Discussie	41
Literatuurlijst	44
Bijlage I: Kerndoelen Nederlandse taal	47
Bijlage II: Checklist inrichting huishoek	48
Bijlage III: Ongestructureerd dagboek.....	52
Bijlage IV: Kijkwijzer filmbeelden en observatie	59
Bijlage V: Afbeeldingen van ingevulde kijkwijzers	63
Bijlage VI: Informeren over filmbeelden.....	65
Bijlage VII: Niet-gestructureerd logboek.....	66
Bijlage VIII: Schema van Vermeer (1972)	711

1. Probleemstelling en onderzoeksvraag

1.1 Probleemstelling

"Kom op, niet de hele tijd bij de juffrouw hangen, ga maar even spelen."

Een uitspraak die op de speelplaats voor de kinderen van groep 1, 2 en 3 regelmatig te horen is. Maar is het eigenlijk wel zo simpel, gewoon even gaan spelen? Singer en De Haan (2013) benoemen als één van de kenmerken van spel, dat spel spontaan ontstaat. Kan nog wel van 'spel' worden gesproken als het door de leerkracht wordt opgedragen?

Interessant in dat kader is de vraag wat het kind dat bij de juffrouw staat nodig heeft om te kunnen spelen. Singer, Tajik en Otto (2015) duiden aan dat een kind dat zich veilig voelt op kan gaan in zijn of haar spel. De nabijheid van de leerkracht kan voor dit gevoel van veiligheid bij het kind zorgen. Hoe kunnen we van een kind verwachten dat hij of zij gaat spelen als het kind wordt weggestuurd door de persoon die hem of haar een veilig gevoel geeft?

Dat de nabijheid van de leerkracht van belang kan zijn voor het gevoel van veiligheid roept vrijwel direct een tweetal volgende vragen op. Is 'nabij' zijn als leerkracht wel voldoende, en wat wordt hieronder eigenlijk verstaan? Janssen-Vos (2004) geeft het belang van meespelen van de leerkracht tijdens rollenspel aan. Zij benoemt dat het meespelen van de leerkracht een modellerende rol heeft, helpt bij het vasthouden van het spelverhaal en het spelverhaal kan verdiepen.

De hierboven genoemde items zijn meer dan actueel op het kindcentrum waar dit onderzoek heeft plaatsgevonden, hierna te noemen 'het kindcentrum'. Bij aanvang van het schooljaar 2018-2019 is het kindcentrum gestart in een nieuw gebouw. Twee basisscholen, een peuterspeelzaal en een kinderopvang zijn gefuseerd en hebben onder een nieuwe naam hun intrek genomen in het gebouw. Tegelijkertijd is gestart met een nieuw onderwijsconcept. Op het kindcentrum wordt sinds dit schooljaar gewerkt in verschillende units. In unit 1 zijn de peuterspeelzaal

en kinderopvang geplaatst, in unit 2 de groepen 1, 2 en 3, in unit 3 de groepen 4, 5 en 6 en in unit 4 de groepen 7 en 8.

In unit 2 is de onderwijsvisie gebaseerd op de pijlers van het ontwikkelingsgericht onderwijs. Door de directie van het kindcentrum en de leerkrachten van unit 2 is bewust gekozen voor het ontwikkelingsgericht onderwijs, waarbinnen spel een belangrijke plaats inneemt. Spel werkt als een vliegwiel bij de ontwikkeling van jonge kinderen (Van Oers, 2004). Door de voormalige groepen 1, 2 en 3 in dezelfde unit te plaatsen en door het onderwijs te baseren op het ontwikkelingsgericht onderwijs, wordt gestreefd naar een natuurlijkere overgang van groep 2 naar groep 3, die door kinderen als minder groot wordt ervaren. Daarbij is door de leerkrachten en directie de wens uitgesproken om in de toekomst de methodes slechts als bronnenboek te gebruiken en de kerndoelen te verweven in een onderwijsaanbod dat volledig is gebaseerd op het ontwikkelingsgerichte onderwijs. Essentieel is hier dat deze visie op onderwijs toepasbaar is op alle domeinen, waaronder taal en rekenen.

De overgang van groep 2 naar groep 3 is niet alleen op het kindcentrum een doorn in het oog. De PO-raad (2016) constateert dit ook en benoemt dat de stap naar groep 3 vaak erg groot is. In de ogen van de PO-raad had de invoering van het basisonderwijs juist moeten zorgen voor een minder grote overgang door meer elementen van het kleuteronderwijs aan te bieden in groep 3. De kinderen van groep 3 zouden hun leerstof ook nog zoveel mogelijk vanuit spel aangeboden moeten krijgen. Zij constateren echter dat in de praktijk vaak het tegengestelde gebeurt.

De wens van het kindcentrum om te werken volgens de visie van het ontwikkelingsgericht onderwijs en op deze manier de overgang van groep 2 naar groep 3 'kleiner' te maken staat nog te ver af van wat in werkelijkheid gebeurt. Op dit moment zien leerkrachten nog onvoldoende het belang in van het inzetten van spel en meespelen in het onderwijsaanbod. Daarbij begint het met bewustwording rondom deze begrippen. Wat hebben de leerkrachten van het kindcentrum nodig om spel en

meespelen te verankeren in hun onderwijsaanbod? Welke stappen moeten gezet worden? Door middel van dit onderzoek wordt getracht hier meer zicht op te krijgen.

1.2 Onderzoeksvraag

Het doel in dit onderzoek is het in kaart brengen van mijn eigen rol en handelen als leerkracht tijdens het meespelen met kinderen in de huishoek. Tijdens het onderzoek focus ik op kerndoelen van de Nederlandse taal. Het rollenspel dat in de huishoek tot uiting komt is bij uitstek geschikt als middel om de kerndoelen van de Nederlandse taal te raken. Door het uitvoeren van dit onderzoek wil ik mijn collega's inspireren om zich te gaan verdiepen in 'spel' en de mogelijkheden die het meespelen biedt bij de ontwikkeling van kinderen. Ik hoop hiermee bewustwording te creëren en hen in te laten zien dat meespelen geen 'verloren' tijd is. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

"Aan welke criteria moet mijn handelen als leerkracht in een unit met de groepen 1, 2 en 3 voldoen om de kinderen van groep 3, tijdens het spelen in de huishoek, in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"

Deelvragen die uit deze onderzoeksvraag ontstaan zijn:

- *"Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"*
- *"Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"*
- *"Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"*

2. Verkenning

Het invoeren van ontwikkelingsgericht onderwijs op unit 2 van het kindcentrum dient bij te dragen aan de voor kinderen vaak grote overgang van groep 2 naar groep 3. Spel is een belangrijk onderdeel van ontwikkelingsgericht onderwijs, maar komt in het onderwijsaanbod op het kindcentrum nog te weinig tot uiting. Hoe kan ik collega's inspireren om de meerwaarde van spel en meespelen in te zien? En hoe kan ik mijn vaardigheden als leerkracht verbeteren tijdens het meespelen in de huishoek? In dit hoofdstuk zal ik de probleemstelling en onderzoeksvraag nader bekijken aan de hand van een theoretische en praktische verkenning.

I. Theoretische verkenning

In de theoretische verkenning staan de kernbegrippen van dit actieonderzoek centraal. Allereerst wordt stilgestaan bij de algemene begrippen 'taalonderwijs' en 'rijke leeromgeving'. Vervolgens komen de meer specifieke begrippen 'huishoek', 'rollenspel' en 'meespelen en begeleiden' aan de orde.

2.1 Taalonderwijs

De Stichting Leerplanontwikkeling (SLO), het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling en het Expertisecentrum Nederlands hebben 12 kerndoelen voor de Nederlandse Taal opgesteld (Tule, z.d.). Deze kerndoelen zijn ondergebracht in de categorieën 'mondeling onderwijs', 'schriftelijk onderwijs' en 'taalbeschouwing'. Bij de kerndoelen wordt benadrukt dat taal een belangrijke rol speelt bij het verkrijgen van inhouden en vaardigheden bij alle leergebieden. Daarnaast noemt Tule (wat staat voor 'Tussendoelen en leerlijnen') dat kinderen taalvaardigheid in de maatschappij hard nodig hebben. De volledige uitwerking van de betreffende doelen vanuit Tule zijn te vinden in bijlage I.

Na het raadplegen van de kerndoelen heb ik definitief besloten om mij niet te beperken tot enkele kerndoelen van de Nederlandse Taal voor dit actieonderzoek. Wanneer voor enkele kerndoelen gekozen zou worden, zou dit ervoor kunnen zorgen dat ik tijdens het meespelen me teveel ga richten op deze kerndoelen. Door alle kerndoelen van de Nederlandse taal te observeren, wil ik bewerkstelligen dat ik als leerkracht vrij mee kan spelen en niet de kinderen, al dan niet onbewust, naar specifieke doelen probeer te sturen.

2.2 Een rijke leeromgeving

Galama-Koolen (2013) benoemt dat spel de meest ontwikkelingsstimulerende activiteit voor het jonge kind is. Wanneer kinderen volledig opgaan in het spel ontwikkelen kinderen nieuwe vaardigheden en opvattingen (De Valck, 2013). Ze durven een uitdaging aan te gaan en doen nieuwe ervaringen op. Centrale vraag is hier: Welke leeromgeving hebben kinderen hierbij nodig?

De instrumenten om spel en spelen bij kinderen aan te wakkeren zijn de inrichting van de klas en alle materialen binnen de klas (Beets-Kessens, 2013). Van Brandwijk (2005) vult dit aan door te beschrijven dat kinderen beter spelen met echte materialen. Uit analyses van praktijkvoorbeelden benoemt Van Brandwijk dat het spelen met echte materialen in plaats van speelgoedmaterialen onder andere zorgt voor meer interesse vanuit de kinderen en intensiever spel. Beets-Kessens stipt aan dat wanneer de inrichting en materialen zorgen voor een inspirerende leeromgeving, de onderwijsdoelen verscholen zijn in de materialen, situaties en de begeleiding van de leerkracht. Pompert (2009) vult aan dat een goede spelsfeer in een groep tot stand komt wanneer de leerkracht zorgt voor een 'speelleeromgeving' die rijk is en kinderen vele mogelijkheden voor verschillende soorten spel biedt.

Na het lezen van literatuur over een 'rijke leeromgeving' wil ik in de hoek waarin mijn onderzoek zich afspeelt gaan zorgen voor zo veel

mogelijk echte materialen, een inspirerende inrichting en een goede spelsfeer. De verwachting is dat hierdoor de interesse van kinderen toeneemt, waardoor zij hun spel meer beleven en er meer ruimte en mogelijkheden ontstaan om de kinderen in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal. Vanuit deze kennis ga ik mij verdiepen in het begrip 'huishoek'.

2.3 Huishoek

In de huishoek kunnen kinderen rollen en activiteiten uitvoeren die zij kennen van thuis (Nellestijn & Janssen-Vos, 2005). Pinkse en Smits (2007) beschrijven de huishoek als een open speelhoek. In een open speelhoek kunnen kinderen met de materialen die in de hoek aanwezig zijn vrij spelen. Janssen-Vos (2008) noemt de ontwikkeling van kinderen door activiteiten die naast elkaar voorkomen en elkaar beïnvloeden, de belangrijkste reden om in hoeken te werken. Zij benoemt dat het spel in de huishoek rijker wordt wanneer andere spelactiviteiten in verbinding worden gebracht met de huishoek. Het is daarnaast van belang voor het spel in de huishoek dat kinderen eigen situaties kunnen herkennen in de inrichting en materialen. Janssen-Vos heeft enkele vragen opgesteld die dit aspect van de huishoek belichten en die kunnen worden gebruikt voor een optimale inrichting van de huishoek (bijlage II). Deze vragen kunnen als een checklist worden ingezet en gaan over de inrichting, de materialen en de mogelijkheid tot opruimen in de huishoek.

De vragen die Janssen-Vos (2006) heeft opgesteld worden de leidraad voor de inrichting van mijn huishoek. De vragen sluiten aan bij de visie van het ontwikkelingsgericht onderwijs en hierdoor ook bij de visie van het kindcentrum. Nu ik helder heb hoe de materiële aspecten van de huishoek aangepakt moeten worden, ga ik mij richten op het spel en het meespelen in de huishoek.

2.4 Rollenspel

Spel is voor het jonge kind het belangrijkste middel in zijn of haar ontwikkeling (Van Oers, 2004). Janssen-Vos (2008) noemt rollenspel de hoogste vorm van spelen. Alle processen op zowel ontwikkelings- als leergebied komen tijdens rollenspel bij elkaar.

Van der Heijden (2011) benoemt drie kenmerken van rollenspel. Ten eerste wordt door kinderen een denkbeeldige situatie gecreëerd. Ten tweede worden binnen het spel door bepaalde rollen, die door de spelers zijn aangenomen, regels bepaald. Ten slotte worden deze regels gevolgd door de kinderen die binnen het spel een rol op zich nemen en die rol spelen. Doordat het kind een rol gaat spelen die boven zijn of haar normale gedrag ligt, ontstaat een zone van naaste ontwikkeling. Vygotsky (1978) onderstreept dit door te benoemen dat spel veel ontwikkelingsfacetten bevat en het kind probeert tijdens spel boven zijn of haar niveau uit te rijzen.

De literatuur rondom rollenspel benadrukt voor mij nogmaals hoe belangrijk spel is in de ontwikkeling van kinderen. Vanuit hier ga ik mij verdiepen in de rol van de leerkracht tijdens het spel.

2.5 Meespelen en begeleiden

Zoals eerder genoemd kan de leerkracht zorgen voor een goede spelsfeer door een rijke speelleeromgeving te creëren waarin vele keuzes voor spel mogelijk zijn (Pompert, 2009). Ook geeft Pompert aan dat de leerkracht gezamenlijkheid en nabijheid biedt door af te wisselen in de samenstelling waarin het spel plaatsvindt: individueel, in kleine of in grote groepen.

Door als leerkracht zelf mee te spelen wordt verbreding en verdieping in het spel aangebracht (Van Oers, 2003). Singer, Tajik en Otto (2015) vullen dit aan door te benoemen dat de nabijheid van de leerkracht het gevoel van veiligheid bij kinderen versterkt, waardoor zij op kunnen gaan in hun spel. Wanneer de leerkracht meedoet aan het spel zijn twee afspraken leidend. De leerkracht dient de leiding en initiatieven

van de kinderen te volgen. Daarnaast moet de begeleiding van de leerkracht tijdens het spel niet de ruimte voor eigen inbreng en initiatieven van kinderen in de weg staan (Singer, Tajik & Otto, 2015).

Vingerhoets (2010) heeft vijf didactische impulsen omschreven die een leerkracht in kan zetten om spel nog beter tot uiting te laten komen. Deze impulsen komen uit het didactisch handelingsmodel dat is beschreven door Janssen-Vos (2008) en hoeven niet in een vaste volgorde te worden toegepast in het didactisch proces. Deze impulsen betreffen 'gezamenlijk oriënteren', 'verbeteren en verdiepen', 'verbreden', 'toevoegen van nieuwe handelingsmogelijkheden' en 'reflecteren' (Janssen-Vos, 2008; Vingerhoets, 2010).

Het meespelen van de leerkracht brengt het spel naar een hoger niveau. De 'regels' voor het meespelen en de didactische impulsen die ik in kan zetten zijn nu concreet. Deze 'regels' en impulsen worden onderdeel van de kijkwijzer die gebruikt wordt voor de observaties van dit actieonderzoek. Vanuit de theoretische verkenning ga ik op praktische verkenning.

II. Praktische verkenning

In de praktische verkenning worden aspecten weergegeven die ik in de praktijk heb verzameld rondom het actieonderzoek.

2.6 Congres 'Leve het jonge kind'

Tijdens het bijwonen van het congres 'Leve het jonge kind' op dinsdag 6 november 2018 in Utrecht, heb ik geluisterd naar

verschillende bijdragen van specialisten met betrekking tot het jonge kind. Met name enkele uitspraken van één spreker, Annerieke Boland, hebben mij aan het denken gezet. Deze spreker heeft de vraag "Hoe zet ik spel

weer op de kaart?” centraal gesteld tijdens haar betoog. Het benoemen van vooral begeleiding van een kleine kring of knutselactiviteiten door de leerkracht tijdens hoekenwerk riep bij mij herkenning op vanuit de praktijk binnen het kindcentrum. Het snel ingrijpen van de leerkracht in hoeken en daardoor het kind uit zijn of haar eigen denk-leerproces halen zijn daarnaast aspecten die ik nog onvoldoende terugzie in mijn eigen handelen en dat van mijn collega's. De spreker vat in drie zinnen de voor haar belangrijkste regels rondom spel en meespelen samen.

- 1. De relatie tussen de leerkracht en het kind is het allerbelangrijkst.*
- 2. Spelen is leren, als leerkracht zijnde dien je aan te sluiten bij de betrokkenheid en nieuwsgierigheid van het kind.*
- 3. Wanneer je als leerkracht een speelmaatje voor het kind bent, wordt voldaan aan de basisbehoeften relatie, autonomie en competentie.*

Tijdens het bijwonen van het congres merk ik dat ik niet bij iedere spreker aansluiting voel bij zijn of haar visie. Ik merk dat ik door de reeds gedane theoretische verkenning kritischer ben geworden. Ik voel vooral aansluiting bij de spreker die het heeft over het weer op de kaart zetten van spel en het belang daarvan. De kennis die ik hier opdoe, zoals ik die hierboven in de paragraaf heb beschreven, neem ik mee in mijn actieonderzoek.

2.7 In gesprek met de intern begeleider

In het gesprek met de intern begeleider van het kindcentrum spreken we over mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik tot nu toe op heb gedaan tijdens de verkenning. De intern begeleider heeft enkele jaren gewerkt als leerkracht op een school waar de visie is gebaseerd op het ontwikkelingsgericht onderwijs en zij is gespecialiseerd in het jonge kind.

Tijdens het gesprek komen we erop uit dat we terug moeten naar de visie van het kindcentrum. Spel moet in unit 2 centraal staan en dit moet zodoende ook gefaciliteerd worden. De intern begeleider benoemt dat de

leerkrachten voldoende kennis over spel moeten hebben en de waarde en het perspectief dat spel biedt moeten kennen. Spel moet voldoende gewicht krijgen op unit 2. Zij benoemt dat wanneer het belang van spel bekend is bij leerkrachten, zij spel meer zullen gaan inzetten in hun onderwijs in plaats van de nu nog 'losse lesjes'. In haar ogen zou het een mooie start zijn wanneer leerkrachten het meespelen gaan inplannen in hun rooster en er bewust tijd voor vrijmaken, net zoals zij voor hun instructies doen.

Tijdens het gesprek stonden 'handelen vanuit de visie van het kindcentrum', 'het belang van spel', 'het faciliteren van spel' en 'kennis over spel' centraal. Deze vier aspecten zijn van belang omdat deze randvoorwaardelijk zijn voor de organisatie op een unit om als leerkracht mee te kunnen spelen.

2.8 In gesprek met de onderwijskundig directeur

Ook in een gesprek met de onderwijskundig directeur van het kindcentrum spreken we over mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik tot nu toe heb gedaan tijdens de verkenning. Hij is nauw betrokken bij het implementeren van het ontwikkelingsgericht onderwijs op unit 2.

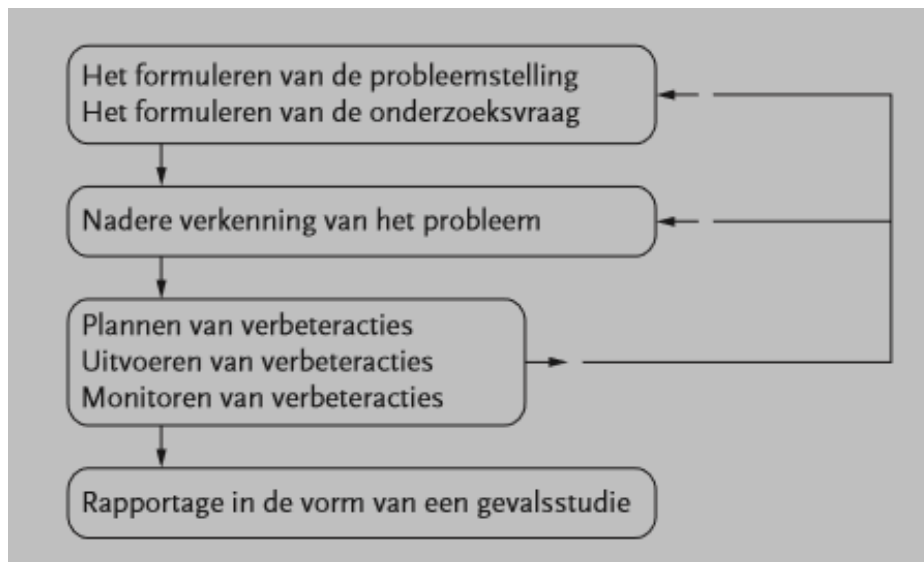
De onderwijskundig verantwoordelijke benadrukt in het gesprek dat spel de kern van het ontwikkelingsgericht onderwijs is. Wanneer een leerkracht mee gaat spelen met kinderen onttrekt de leerkracht zich uit het vaste 'systeem'. Het is in zijn ogen daarom van belang dat het systeem rondom hoekenwerk ook verder moet kunnen zonder de leerkracht. Hierbij wordt een beroep gedaan op de zelfstandigheid, zelfredzaamheid en het om kunnen gaan met uitgestelde aandacht van kinderen. Wanneer de leerkracht de kinderen hierin gaat begeleiden ontstaan mogelijkheden om mee te spelen. Randvoorwaarde is dat de leerkracht investeert in de voorwaarden om hoekenwerk goed te laten

verlopen. Het hoekenwerk kan dan immers gewoon doorgaan, ook als de leerkracht aan het meespelen is.

Uit dit gesprek neem ik het belang mee van het stellen van voorwaarden tijdens hoekenwerk. Deze voorwaarden, zoals het omgaan met uitgestelde aandacht van kinderen en zelfredzaamheid van kinderen, zijn essentieel om mogelijkheden te kunnen laten ontstaan voor leerkrachten om mee te spelen. Leerkrachten dienen eerst te investeren in het tot stand laten komen van deze voorwaarden, voordat zij de ruimte voelen en kunnen nemen om mee te spelen tijdens hoekenwerk.

3. Plannen, uitvoeren en verbeteracties

In dit hoofdstuk is het plan uitgewerkt om de gewenste verbeteringen te kunnen verwezenlijken. In dit onderzoek wordt in grote lijnen gebruik gemaakt van de opbouw van een actieonderzoek volgens de stappen van Ponte (2012). Ponte benoemt dat een plan voor een actieonderzoek bestaat uit verschillende deelacties die met elkaar samenhangen. Gezamenlijk moeten deze acties zorgen voor een rijke leeromgeving in de huishoek op unit 2, waarbij de kerndoelen van de Nederlandse taal aan de orde komen.

Figuur 1: Opbouw van een actieonderzoek (Ponte, 2012)

3.1 Globale planning van de verbeteracties per deelvraag

"Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"

In de theoretische verkenning zijn de richtlijnen voor de inrichting van een rijke leeromgeving in de huishoek naar voren gekomen. Deze richtlijnen worden door mij gehanteerd bij het (her)inrichten van de huishoek. De handelingen die ik uitvoer, worden genoteerd in een ongestructureerd dagboek (Ponte, 2012). Ponte benoemt dat in een dagboek feitelijke

gegevens, praktische reflecties en theoretische overwegingen worden omschreven. Deze drie aspecten gelden als leidraad voor het format van mijn dagboek (bijlage III).

"Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"

Uit de theoretische en praktische verkenning zijn handvatten naar voren gekomen die ingezet kunnen worden ten behoeve van de organisatie. Daarnaast ga ik in gesprek met de intern begeleider van het kindcentrum. Deze intern begeleider bezit veel kennis rondom ontwikkelingsgericht onderwijs en is op de hoogte van de werkwijze in een unit met groep 1-2-3. Ik ga met de intern begeleider in gesprek over mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik op heb gedaan tijdens de verkenning. In een gesprek met de onderwijskundig directeur van het kindcentrum ga ik dezelfde onderwerpen bespreken. De uitkomsten hiervan vertaal ik naar het verder verbeteren van de organisatie.

"Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met verschillende aspecten van de kerndoelen van de Nederlandse taal?"

De kennis die ik heb vergaard in de theoretische en praktische verkenning rondom begeleiding zal ik gedurende een periode van vier weken toepassen in de tijd die is ingeroosterd voor hoekenwerk. In deze periode zal ik drie dagen per week minimaal 10 minuten begeleiden in de huishoek. Registraties van deze begeleiding worden vastgelegd in een ongestructureerd dagboek (Ponte, 2012). Daarnaast zal in de eerste en vijfde week het spel van kinderen in de huishoek worden gefilmd. Deze beelden worden geanalyseerd aan de hand van een kijkwijzer die gebaseerd is op informatie uit de theoretische verkenning (bijlage IV). Deze beelden worden niet alleen door mij, maar ook door twee collega's geanalyseerd. Daarnaast komt de intern begeleider twee keer observeren

wanneer ik aan het begeleiden ben in de huishoek. Ook zij zal bij deze observatie de kijkwijzer hanteren.

3.2 Gedetailleerde planning en monitoring van de deelacties

In onderstaande planning is per deelactie terug te vinden wie verantwoordelijk is voor de planning en monitoring van de deelactie, wat er gebeurt tijdens de deelactie, wanneer dit gebeurt en wie er betrokken zijn bij de deelactie. Tevens is in de planning terug te vinden welke empirische gegevens de deelactie oplevert en hoe deze gegevens worden geregistreerd.

	<u>Planning</u>	<u>Monitoring</u>
1. (Her)inrichten huishoek	• <i>Wie?</i> Onderzoeker • <i>Wat?</i> Op basis van richtlijnen uit de theoretische verkenning wordt de huishoek ingericht. Waar nodig worden materialen aangeschaft of opgeborgen. • <i>Wanneer?</i> Dinsdag 13 november • <i>Betrokkenen</i> Directe collega's van de deelunit op de hoogte brengen en keuzes uitleggen.	• <i>Empirische gegevens</i> Het (her)inrichten en het effect hiervan wordt geregistreerd in een ongestructureerd dagboek. Feitelijke gegevens, praktische reflecties en theoretische overwegingen met betrekking tot de (her)inrichting van de huishoek worden in het dagboek genoteerd. • <i>Wie?</i> Onderzoeker

	• <i>Wie moeten er geïnformeerd worden?</i> Tijdens het unitoverleg op donderdag 15 november worden de collega's van unit 2 bijgepraat over de stappen in mijn onderzoek. Ik zal hen wijzen op de informatie uit mijn theoretische verkenning waarop ik mijn keuzes en handelingen baseer.	• <i>Waar?</i> In de huishoek van unit 2c • <i>Wanneer?</i> Van woensdag 14 november tot en met vrijdag 14 december
2. Gesprek met onderwijskundig directeur	• <i>Wie?</i> Onderwijskundig directeur en onderzoeker • <i>Wat?</i> Mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik op heb gedaan tijdens de verkenning worden in een gesprek met de	• <i>Empirische gegevens</i> Verslag van het gesprek • <i>Wie?</i> Onderwijskundig directeur en onderzoeker • <i>Waar?</i> Kindcentrum • <i>Wanneer?</i> Dinsdag 13 november

	directeur besproken. Ik ben benieuwd naar zijn kennis, ervaring en opvattingen om deze vervolgens mee te nemen naar de organisatie op mijn deelunit. • <i>Wanneer?</i> Dinsdag 13 november	
3. Gesprek met intern begeleider	• <i>Wie?</i> Intern begeleider en onderzoeker • <i>Wat?</i> Mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik op heb gedaan tijdens de verkenning worden in een gesprek met de intern begeleider besproken. Ik ben benieuwd naar haar kennis, ervaring en opvattingen om deze vervolgens	• <i>Empirische gegevens</i> Verslag van het gesprek • <i>Wie?</i> Intern begeleider en onderzoeker • <i>Waar?</i> Kindcentrum • <i>Wanneer?</i> Donderdag 15 november

	mee te nemen naar de organisatie op mijn deelunit. • <i>Wanneer?</i> Donderdag 15 november	
4. Begeleiden in de huishoek	• <i>Wie?</i> Onderzoeker • <i>Wat?</i> Kinderen begeleiden tijdens spel in de huishoek. • <i>Wanneer?</i> Week 47 tot en met 50 tijdens hoekenwerk. In deze vier weken zal ik drie keer per week minimaal 10 minuten per keer begeleiden. • <i>Betrokkenen</i> - Vier kinderen uit groep 3. Deze kinderen spelen graag en wanneer naar het schema van Vermeer (1972) wordt gekeken, bevinden zij zich op het niveau van	• <i>Empirische gegevens</i> De momenten van begeleiden worden geregistreerd in een ongestructureerd dagboek. Feitelijke gegevens, praktische reflecties en theoretische overwegingen met betrekking tot de begeleiding worden in het dagboek genoteerd. • <i>Wie?</i> Onderzoeker • <i>Waar?</i> In de huishoek van unit 2c • <i>Wanneer?</i> Week 47 tot en met 50 tijdens hoekenwerk. In deze vier weken zal

	verbeeldend spel (bijlage VIII). Dit zorgt ervoor dat ik een betrouwbaarder beeld krijg van de uitkomsten van de interventies. - Directe collega's van de deelunit	ik drie keer per week minimaal 10 minuten per keer begeleiden. • <i>Betrokkenen</i> - Vier kinderen uit groep 3 - Directe collega's van de deelunit
5. Spel in de huishoek filmen	• <i>Wie?</i> Onderzoeker • <i>Wat?</i> Vier kinderen uit groep 3 worden tijdens hun spel in de huishoek gefilmd. • <i>Wanneer?</i> Woensdag 21 november en vrijdag 14 december • <i>Betrokkenen</i> - Vier kinderen uit groep 3 - Directe collega's van de deelunit (op de hoogte brengen en hen de beelden laten analyseren aan de hand van een kijkwijzer).	• <i>Empirische gegevens</i> De beelden van spel in de huishoek worden geanalyseerd aan de hand van een kijkwijzer. De kijkwijzer fungeert tevens als registratiemiddel. • <i>Wie?</i> Twee directe collega's en onderzoeker • <i>Waar?</i> In de huishoek van unit 2c • <i>Wanneer?</i> Woensdag 21 november en vrijdag 14 december

	• <i>Wie moeten er geïnformeerd worden?</i> De ouders van de kinderen die worden gefilmd informeren en om toestemming vragen (bijlage VI).	• <i>Betrokkenen</i> - Onderzoeker - Vier kinderen uit groep 3
6. Begeleiding in de huishoek observeren	• <i>Wie?</i> Intern begeleider • <i>Wat?</i> Begeleiding van de onderzoeker in de huishoek observeren aan de hand van een kijkwijzer. • <i>Wanneer?</i> Woensdag 28 november en woensdag 12 december • <i>Betrokkenen</i> - Onderzoeker - Vier kinderen uit groep 3 • <i>Wie moeten er geïnformeerd worden?</i>	• <i>Empirische gegevens</i> Het begeleiden van de huishoek wordt geobserveerd aan de hand van een kijkwijzer. De kijkwijzer fungeert tevens als registratiemiddel. • <i>Wie?</i> Intern begeleider • <i>Waar?</i> In de huishoek van unit 2c • <i>Wanneer?</i> Woensdag 28 november en woensdag 12 december • <i>Betrokkenen</i> - Onderzoeker

	Directe collega's van de deelunit op de hoogte brengen.	- Vier kinderen uit groep 3 • <i>Wie moeten er geïnformeerd worden?</i> Directe collega's van de deelunit op de hoogte brengen.
--	---	---

3.3 Kwaliteit van het onderzoek

3.3.1 Triangulatie

Wanneer een onderzoek vanuit verschillende invalshoeken wordt bekeken, spreekt men van triangulatie (De Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Als men bij een onderzoek kan spreken van triangulatie doet dit iets met de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek. De filmbeelden van het spel in de huishoek worden door zowel mij als onderzoeker geobserveerd, als door twee directe collega's. Op deze manier wordt vanuit verschillende benaderingswijzen naar de beelden gekeken. Daarnaast komt de intern begeleider van het kindcentrum, aan de hand van dezelfde kijkwijzer die is gebruikt bij de filmbeelden, tweemaal mijn begeleiding in de huishoek observeren. Op deze manier wordt voldaan aan de vorm van triangulatie waarbij gegevens worden verzameld met behulp van verscheidene bronnen (Ponte, 2012).

3.3.2 Validiteit en betrouwbaarheid

Wanneer een onderzoeksinstrument meet wat het moet meten, spreekt men van een valide instrument (Kallenberg, Koster, Onstenk, & Scheepsmas, 2007). De kijkwijzer is gebaseerd op begrippen en kennis die

zijn opgedaan tijdens de theoretische verkenning. In de kijkwijzer wordt gekeken naar het handelen van de leerkracht tijdens spel en in welke mate kerndoelen van de Nederlandse taal zichtbaar zijn tijdens het spel. De kijkwijzer meet wat het moet meten.

Men spreekt van betrouwbaarheid bij een onderzoek als dezelfde resultaten worden behaald wanneer gelijke handelingen wederom worden toegepast (Kallenberg et al., 2007). Dit actieonderzoek is uitgevoerd in een zeer specifieke situatie; een net geopend kindcentrum en een nieuw onderwijsconcept. Daarbij betreft het een onderzoek op zeer kleine schaal. Herhaling van de uitgevoerde handelingen is daarmee niet eenvoudig uit te voeren, wat niet los kan worden gezien van de betrouwbaarheid van voorliggend onderzoek. Het voornaamste doel is om een beeld te krijgen van de mogelijke effecten.

3.3.3 Ethische aspecten

Onderzoekers zijn respectvol en integer (Andriessen et al., 2010). Als onderzoeker zal ik respectvol omgaan met de observaties en opvattingen van mijn collega's. Ik ga respectvol om met hun zienswijzen. Door het onderzoek te anonimiseren wordt rekening gehouden met de privacy van de betrokkenen van het kindcentrum. Het beeldmateriaal dat wordt verkregen zal alleen intern worden bekeken.

Daarnaast benoemt Ponte (2012) dat een leerkracht die actieonderzoek uitvoert afwijkt van de gebaande paden en gaat experimenteren met nieuwe werkwijzen. Zij benoemt het belang van het opzoeken van samenwerking met kinderen, collega's en betrokkenen in plaats van een expert te zijn die bepaalt wat goed is. Daarbij is belangrijk om inzichten te delen met collega's en met hen in gesprek te gaan. Als onderzoeker waarborg ik dit door tijdens het wekelijkse unitoverleg mijn collega's te informeren en enthousiasmeren over mijn onderzoek. Tevens gebruik ik deze gezamenlijke momenten om ervaringen op te halen over de wijze waarop collega's momenteel invulling geven aan meespelen (mits

dit gebeurt), collega's input te laten geven op het actieonderzoek (waaronder de bijbehorende interventies) en mij te voorzien van persoonlijke feedback. Er is bewust gekozen voor deze gezamenlijke setting om de dialoog aan te moedigen.

Tijdens de monitoring is het vooral van belang dat integer wordt omgegaan met de verzamelde gegevens. De gegevens worden door mij geanonimiseerd en beeldmateriaal wordt alleen intern bekeken. De ouders van de kinderen die zijn gefilmd worden hiervan op de hoogte gebracht en zonder toestemming worden geen opnames gemaakt.

3.4 Recapitulatie

Met de verbeteringen verwacht ik het spel bij mijn kinderen en mijn begeleiding hiervan naar een hoger plan te tillen. Door van de huishoek een rijke leeromgeving te maken verwacht ik dat kerndoelen van de Nederlandse taal onderdeel worden van de materialen, situaties en begeleiding. Door een ongestructureerd dagboek bij te houden, gesprekken aan te gaan, te filmen, te analyseren en te observeren, vertrouw ik erop voldoende gegevens te verkrijgen om antwoord te kunnen geven op de deelvragen en de onderzoeksvraag.

4. Analyseren en recapitulatie van data

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de ingezette onderzoeksmethoden weergegeven. De gegevens die uit de methoden naar voren zijn gekomen worden per deel- en onderzoeksvraag geanalyseerd.

4.1 Onderzoeksmethoden

- Ongestructureerd dagboek:

In een ongestructureerd dagboek zijn feitelijke gegevens, praktische reflecties en theoretische overwegingen vastgelegd (bijlage III).

- Checklist:

Om zicht te krijgen op de inrichting en materialen van de huishoek is een checklist gebruikt die is gebaseerd op de visie van het Ontwikkelingsgericht Onderwijs ((Janssen-Vos, 2008) Bijlage II).

- Gesprekken:

Tijdens gesprekken met de intern begeleider en de onderwijskundig directeur is gesproken over mijn huidige ervaringen, de wensen voor de toekomst en de informatie die ik op heb gedaan tijdens de verkenning (paragraaf 2.7 en 2.8).

- Gestructureerde observaties:

De intern begeleider heeft tweemaal met een kijkwijzer (bijlage IV en V) het spel en de spelbegeleiding in de huishoek geobserveerd. Twee filmopnames zijn door zowel de onderzoeker als twee leerkrachten aan de hand van de kijkwijzer geobserveerd. In totaal zijn acht kijkwijzers ingevuld (bijlage V). Het jargon in de kijkwijzer is voor de observanten bekend. Zij zijn bekend met de definitie van de begrippen, doordat zij hier allen via een scholingstraject mee in aanraking zijn gekomen.

4.2 Analyseren van de gegevens

De gegevens die zijn verzameld worden in deze paragraaf per deelvraag bestudeerd.

4.2.1 "Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"

In het dagboek (bijlage III) is een periode van vier weken weergegeven waarin kinderen van groep 3 tijdens het spelen in de huishoek zijn begeleid. In deze periode is de huishoek aangepast aan de actualiteiten Sinterklaas en Kerst. Attributen rondom deze thema's zijn toegevoegd aan de materialen die al in de huishoek aanwezig zijn. Er is zoveel mogelijk gekozen voor echte materialen, zodat er intensief spel vanuit de kinderen ontstaat (Van Brandwijk, 2005). De kinderen hebben cadeautjes ingepakt, geschreven in het boek van Sinterklaas en een kerstboom in de huishoek opgetuigd.

Foto 1 en 2: De kerstboom in de huishoek wordt opgetuigd.

Uit de notities van het dagboek blijkt dat tijdens speelmomenten de kinderen de toegevoegde materialen gebruiken bij hun spel. Zij gebruiken het boek van Sinterklaas, cadeautjes en kerstspullen. Het lijkt hen zichtbaar te helpen bij het aannemen van een rol en ook het blijven in deze rol. In het dagboek is daarnaast genoteerd dat de kinderen woorden

gebruiken tijdens hun spel die aansluiten bij het actuele thema dat centraal staat in de huishoek. Woorden als pietenmuts, cadeautjes, versieren en kerstdiner komen in het spel voorbij.

De huishoek is bij de start van het onderzoek aan de hand van een checklist ingericht en aangepast (bijlage II). Door oude en kapotte materialen weg te gooien, worden de spullen die in de huishoek overblijven aantrekkelijker om mee te spelen. Uit de gegevens van het dagboek is dit echter niet expliciet gebleken. De nieuwe kleding sluit aan bij de rollen die de kinderen koppelen aan de huishoek, in tegenstelling tot de kleding die voorheen in het rek aanwezig was. De kleding is aangevuld met spullen die de kinderen helpt om in een rol te komen. Uit het dagboek blijkt niet duidelijk wat het effect was van de verandering van de kleding.

In de huishoek zijn foto's opgehangen van de huishoek in een opgeruimde situatie. Uit het dagboek blijkt dat de kinderen de foto's gebruiken wanneer zij de huishoek gaan opruimen, zodat de huishoek hierna ook weer klaar is voor nieuwe spelsituaties. Het biedt de kinderen visuele ondersteuning om de huishoek snel op te kunnen ruimen.

Foto 3, 4 en 5: Foto's die de kinderen visueel ondersteunen bij het opruimen van de huishoek.

Tijdens het onderzoek is de huishoek nogmaals gecontroleerd en aangepast aan de hand van de checklist. De indeling van de huishoek is daarnaast tussentijds gewijzigd aangezien een geraamte om de huishoek heen is geplaatst. Door dit geraamte is een duidelijk ingang en afscherming van de huishoek gecreëerd. De plaatsing van het geraamte

lijkt weinig invloed te hebben op het spel van de kinderen in de huishoek aangezien hierover geen opvallendheden zijn genoteerd in het dagboek. Verbeterpunt is hier overigens de hoogte van de ingang, aangezien dit mogelijk een drempel opwerpt voor het meespelen door leerkracht en het spelen door grotere kinderen in de huishoek.

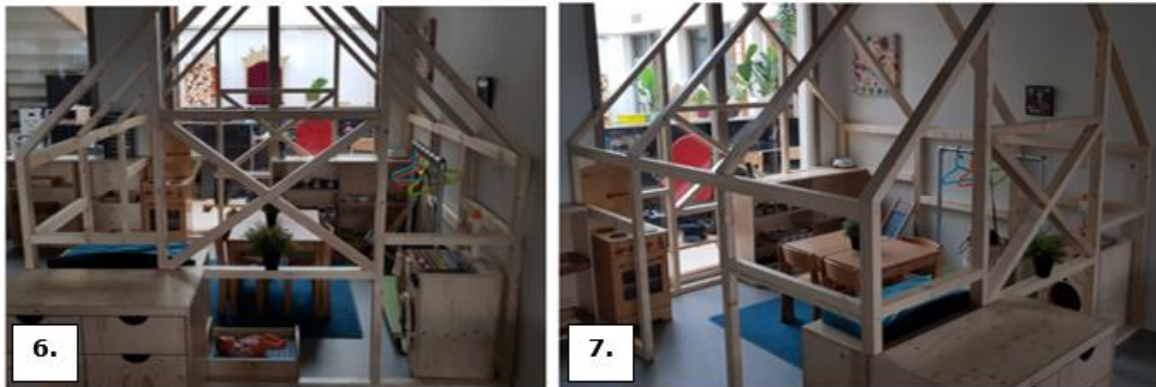

Foto 6 en 7: Een houten geraamte om de huishoek zorgt voor een duidelijke ingang en afscherming van de hoek.

4.2.2 "Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"

Tijdens de praktische verkenning is bij specialisten en door het bijwonen van een congres kennis en ervaring om deze deelvraag te beantwoorden ingewonnen. De huidige ervaringen zijn dat de grootte van een groep van 45 kinderen tijdens hoekenwerk ervoor zorgt dat het meespelen en begeleiden moeilijk te organiseren is. Tijdens hoekenwerk zijn twee leerkrachten aanwezig en de ene leerkracht ervaart hogere werkdruk wanneer de andere leerkracht met de begeleiding van 'slechts' vier kinderen bezig is. Uit het gesprek met de intern begeleider komt naar voren dat dit een grondhouding betreft omtrent het belang van spel en meespelen. Wanneer leerkrachten zich bewust zijn van het belang van spel en de bijdrage die spel levert aan de ontwikkeling van kinderen, zullen zij het meespelen in de huishoek ook niet zien als de begeleiding van 'slechts' vier kinderen. Zij geeft tevens aan dat het een goede zaak

zou zijn wanneer leerkrachten het meespelen inplannen op hun rooster. De momenten dat tijdens de onderzoeksperiode wordt meegespeeld in de huishoek worden vooraf met de directe collega's afgesproken. Doordat vooraf duidelijk is dat één van de twee leerkrachten tijdens hoekenwerk meespeelt in de huishoek, lijkt dit voor weinig tot geen problemen bij de andere leerkracht te zorgen bij het begeleiden van de andere kinderen tijdens hoekenwerk.

De onderwijskundig directeur benoemt tijdens het gesprek vooral de randvoorwaarden die tijdens de tijd voor hoekenwerk moeten zijn gecreëerd, zodat de leerkracht de tijd en ruimte voelt om mee te kunnen spelen met kinderen. Hij benoemt dat de kinderen moeten oefenen met het omgaan met uitgestelde aandacht. Op deze manier kan de tijd en ruimte gecreëerd worden om mee te spelen met de kinderen. Tijdens de onderzoeksperiode is met de kinderen de afspraak gemaakt dat zij tijdens hoekenwerk niet naar de leerkracht komen, maar wanneer zij zelf of met behulp van hun unitgenootje iets niet kunnen oplossen, zij hun vinger opsteken. De leerkracht die op dat moment niet aan het meespelen is komt het kind zo snel mogelijk helpen. Deze heeft een looproute over de unit en heeft zicht op de gehele ruimte. Op deze manier kan de leerkracht die meespeelt in de rol blijven die is aangenomen tijdens het meespelen.

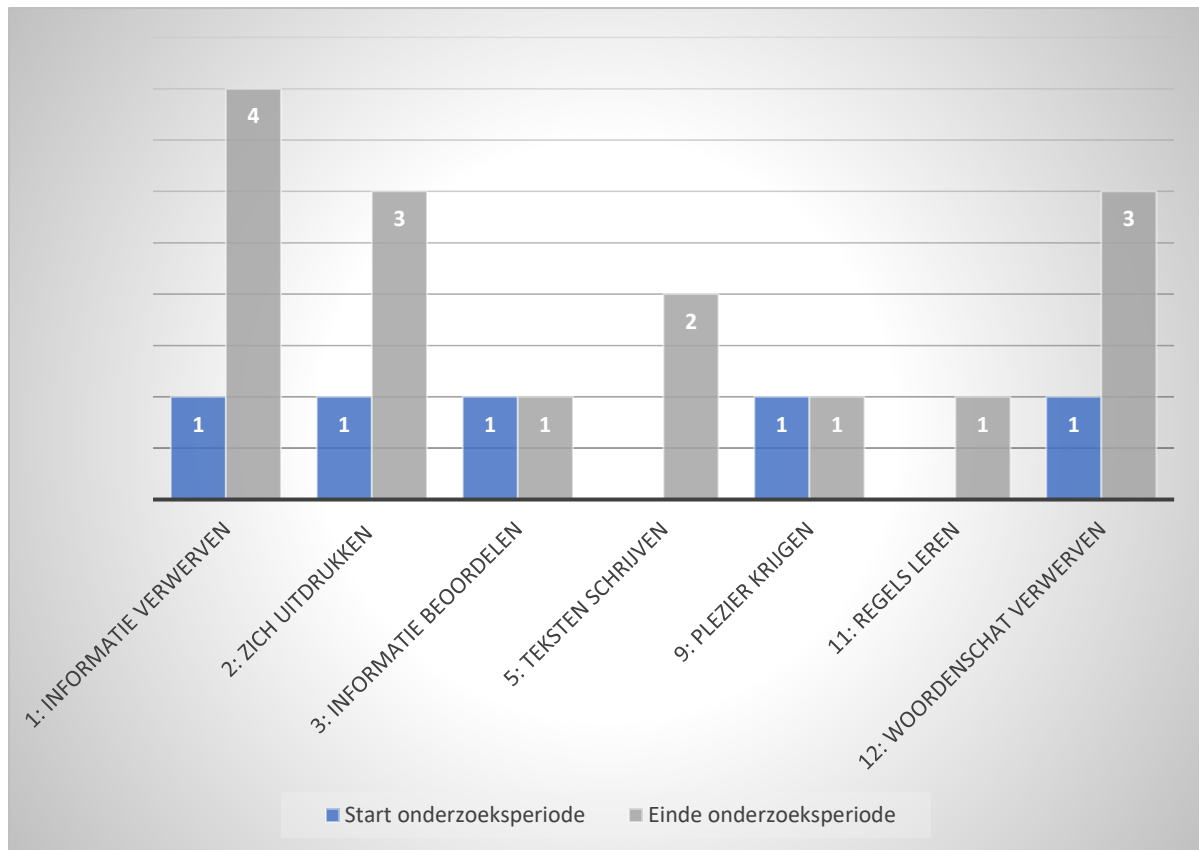
Ook heb ik als onderzoeker tijdens de onderzoeksperiode mezelf als doel gesteld om minder snel in te grijpen in hoeken. Tijdens het bijwonen van het congres is door een spreker, Annerieke Boland, benoemt dat kinderen dan uit hun eigen denk-leerproces worden gehaald. Mijn eigen gedrag herkende ik in haar beschrijving. Door mezelf het doel mee te geven minder snel in te grijpen, heb ik ervaren dat tijdens hoekenwerk meer tijd overblijft om mee te spelen met kinderen.

4.2.3 "Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"

Door drie personen is aan het begin van de onderzoeksperiode een kijkwijzer (bijlage IV) ingevuld op basis van videobeelden van mijn begeleiding als leerkracht tijdens spel in de huishoek of door mijn begeleiding te komen observeren. Aan het einde van de onderzoeksperiode is dezelfde kijkwijzer weer door drie personen ingevuld. Ook ik als onderzoeker heb deze kijkwijzer aan de hand van het terugzien van videobeelden aan het begin en aan het eind van de onderzoeksperiode ingevuld. In totaal is de kijkwijzer acht keer ingevuld. In de kijkwijzer is gebruik gemaakt van een vijf-punt-schaal met betrekking tot de mate van zichtbaarheid van handelingen en kerndoelen van de Nederlandse taal.

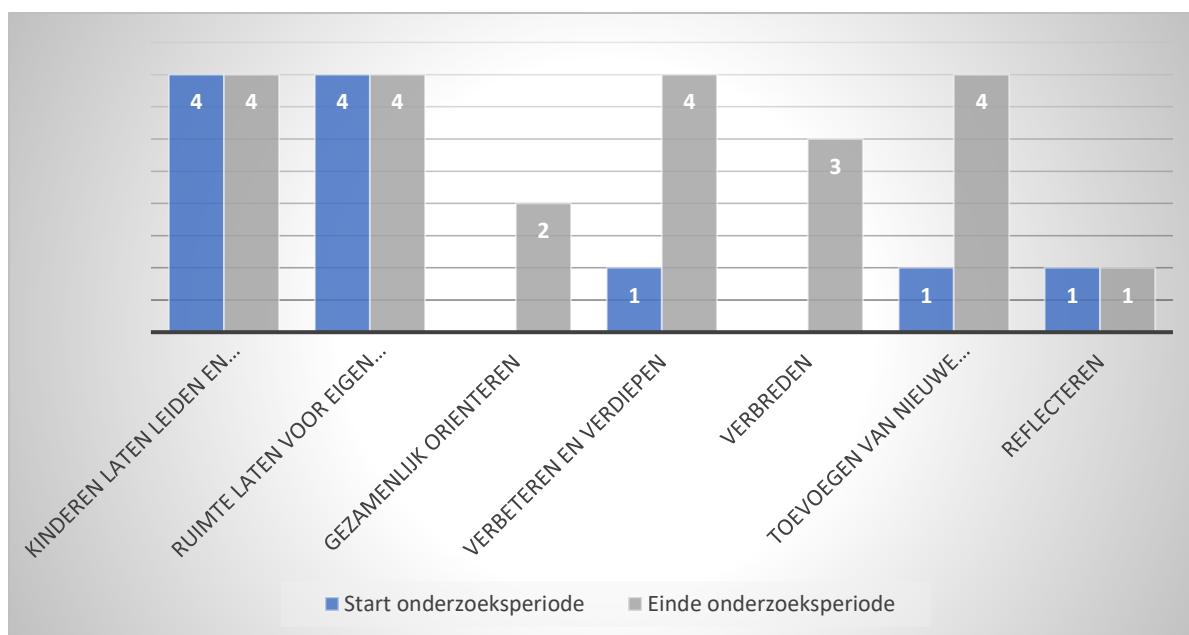
In tabel 1 wordt weergegeven hoe vaak een kerndoel een vier of vijf heeft gescoord met betrekking tot de mate van zichtbaarheid op de ingevulde kijkwijzers (n=4). Er is een onderverdeling gemaakt in de vier kijkwijzers die aan het begin van de onderzoeksperiode zijn ingevuld en de vier kijkwijzers die aan het einde van de onderzoeksperiode zijn ingevuld. Kerndoelen die niet in de tabel zijn genoemd, hebben op geen enkele kijkwijzer een vier of hoger gescoord. Kerndoelen 5 en 11 hebben alleen aan het einde van de onderzoeksperiode een 4 of hoger gescoord. De omschrijving van de verschillende kerndoelen is opgenomen in bijlage I.

In de tabel is een stijging van 2 of meer te zien met betrekking tot de zichtbaarheid van kerndoelen 1, 2, 5 en 12. De kerndoelen 1 en 2 hebben betrekking op mondeling onderwijs, kerndoel 5 op schriftelijk onderwijs en kerndoel 12 op taalbeschouwing. De kerndoelen 3, 9 en 11 laten geen of een stijging van 1 zien met betrekking tot zichtbaarheid ten opzichte van de start van de onderzoeksperiode. Kerndoel 3 valt onder mondeling onderwijs, kerndoel 9 onder schriftelijk onderwijs en kerndoel 11 behoort bij het onderdeel taalbeschouwing. Bij de start van de onderzoeksperiode scoren vijf kerndoelen een 4 of 5 met betrekking tot zichtbaarheid, aan het eind van de onderzoeksperiode zijn dit zeven kerndoelen.

Tabel 1: De mate van zichtbaarheid van de kerndoelen, geobserveerd tijdens het meespelen van de leerkracht in de huishoek aan het begin (blauw) en het einde (grijs) van het onderzoek. Zie voor een volledige beschrijving van de kerndoelen bijlage I.

De mate van zichtbaarheid van de handelingen van de leerkracht is weergegeven in tabel 2. Wederom is gekeken naar welke handeling een vier of hoger scoort met betrekking tot de mate van zichtbaarheid op de ingevulde kijkwijzers. In de tabel is te zien hoe vaak een handeling een vier of vijf heeft gescoord met betrekking tot de mate van zichtbaarheid op de ingevulde kijkwijzers (n=4). De handelingen 'gezamenlijk oriënteren' en 'verbreden' hebben alleen aan het einde van de onderzoeksperiode een 4 of hoger gescoord.

Tabel 2: De mate van zichtbaarheid van de handelingen van de leerkracht tijdens het meespelen in de huishoek, geobserveerd aan het begin (blauw) en het einde (grijs) van het onderzoek.

In de tabel is een stijging van 2 of meer te zien met betrekking tot de zichtbaarheid van de handelingen 'gezamenlijk oriënteren', 'verbeteren en verdiepen', 'verbreden' en 'toevoegen van nieuwe handelingsmogelijkheden'. De handelingen 'kinderen laten leiden en hun initiatieven volgen' en 'ruimte laten voor inbreng en initiatieven van kinderen' halen zowel aan het begin als aan het einde een maximale score van vier. Dit houdt in dat alle vier de observanten voor deze handelingen een 4 of 5 hebben gescoord met betrekking tot zichtbaarheid. De handelingen 'kinderen laten leiden en hun initiatieven volgen', 'ruimte laten voor inbreng en initiatieven van kinderen' en 'reflecteren' laten geen of een stijging van 1 zien met betrekking tot zichtbaarheid ten opzichte van de start van de onderzoeksperiode. Bij de start van de onderzoeksperiode scoren vijf handelingen een 4 of 5 met betrekking tot zichtbaarheid, aan het eind van de onderzoeksperiode zijn dit zeven handelingen.

4.3 Recapitulatie

Uit de opgehaalde data die hiervoor zijn beschreven vallen verschillende zaken op. Uit het dagboek blijkt dat de kinderen gebruik maken van de echte materialen die aansluiten bij de actuele thema's. Dit lijkt hen te helpen bij het aannemen van een rol en het blijven in deze rol. Ook de woorden die zij tijdens het spel gebruiken sluiten aan bij het actuele thema.

Foto's zijn aan de start van de onderzoeksperiode opgehangen in de huishoek om de kinderen visueel te ondersteunen bij het opruimen. In de notities van het dagboek valt enkele keren op dat de kinderen de huishoek snel hebben opgeruimd.

Het maken van afspraken met directe collega's rondom het meespelen, het maken van afspraken met de kinderen rondom uitgestelde aandacht en het minder snel ingrijpen van mij als leerkracht dragen bij aan de organisatie van het mee kunnen spelen op een unit met de groepen 1-2-3.

Uit de kijkwijzers is naar voren gekomen dat meer kerndoelen van de Nederlandse taal een 4 of 5 score met betrekking tot zichtbaarheid (n=4) aan het einde van de onderzoeksperiode, dan aan het begin van de onderzoeksperiode. Ditzelfde is gebleken met betrekking tot de handelingen van de leerkracht tijdens het meespelen.

5. Conclusies, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de deelvragen en de onderzoeksvraag beantwoord. Daarnaast wordt kritisch gekeken naar de zwakke en sterke punten van het onderzoek. Tenslotte volgen vanuit ervaringen die tijdens het onderzoek zijn opgedaan enkele aanbevelingen voor het kindcentrum waar het onderzoek heeft plaatsgevonden.

5.1 Conclusies

Om een antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven volgt hieronder eerst een antwoord op iedere deelvraag. Vanuit deze antwoorden wordt een antwoord op de onderzoeksvraag geformuleerd.

5.1.1 "Welke handelingen kan ik als leerkracht uitvoeren om de huishoek een rijke leeromgeving voor de kinderen van groep 3 te laten zijn?"

Wanneer de leerkracht zorgt voor een 'speelleeromgeving' die rijk is en kinderen vele mogelijkheden voor verschillende soorten spel biedt, zal dit zorgen voor een goede spelsfeer in een groep (Pompert, 2009). Tijdens de onderzoeksperiode zijn aan de huishoek echte materialen toegevoegd en materialen die aansluiten bij de actuele thema's. Echte materialen zorgen voor een intensief spel vanuit de kinderen (Van Brandwijk, 2005).

Uit de gegevens uit het dagboek kan geconcludeerd worden dat de echte materialen en de materialen die aansluiten bij de actuele thema's de kinderen hebben geholpen bij het aannemen van een rol en het blijven in deze aangenomen rol. De materialen zorgen ervoor dat de kinderen zichzelf en elkaar rollen hebben toebedeeld en dat zij door de herkenning van de situaties van thuis deze rollen ook kunnen naspelen. Het spel in de huishoek is intensiever geworden door de verbinding met actualiteiten die tot de verbeelding spreken.

Uit de gegevens van het dagboek is tevens naar voren gekomen dat

de toegevoegde materialen ook voor andere 'taal' van de kinderen tijdens het spel in de huishoek heeft gezorgd. De kinderen hebben woorden tijdens hun spel gebruikt die aansluiten bij de actuele thema.

Naast het toevoegen van echte, actuele materialen is het van belang dat de huishoek aan enkele eisen voldoet om het spel van de kinderen te ondersteunen. De checklist die is opgesteld door Janssen-Vos (2008) is in dit onderzoek leidend geweest om te kijken of de huishoek voor kinderen herkenbaar is met betrekking tot de inrichting en materialen (Bijlage II). Het nalopen van de huishoek aan de hand van deze vragenlijst heeft voor enkele wijzigingen en veranderingen in de huishoek gezorgd. Kapotte materialen zijn weggegooid en gedurende het onderzoek zijn materialen rondom actuele thema's toegevoegd en de kleding in het kledingrek is verminderd. Op basis van de verzamelde gegevens kunnen hier echter geen conclusies aan worden verbonden. Mogelijke verklaring is dat kinderen meer geïnteresseerd waren in de nieuwe materialen rondom de actuele thema's.

In de huishoek zijn foto's opgehangen die de kinderen visueel ondersteunen tijdens het opruimen. Uit de gegevens in het dagboek is naar voren gekomen dat de kinderen de huishoek snel hebben opgeruimd. De ondersteuning van de foto's lijkt de kinderen te helpen.

Concluderend kan worden gezegd dat de leerkracht dient te zorgen voor een rijke leeromgeving waarin echte, actuele materialen aanwezig zijn in de huishoek. Daarnaast werkt het verfrissend voor de huishoek wanneer de leerkracht regelmatig aan de hand van de checklist kritisch kijkt naar de herkenbaarheid van de huishoek voor kinderen met betrekking tot de inrichting en materialen.

5.1.2 "Welke organisatie is benodigd in een unit met de groepen 1, 2 en 3, zodat ik als leerkracht in de huishoek met kinderen uit groep 3 mee kan spelen en hen hierin kan begeleiden?"

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden is kennis en ervaring opgedaan tijdens de praktische verkenning. Het werken in een unit met 45 kinderen uit de groepen 1, 2 en 3 heeft een 'speciale' organisatie nodig om als leerkracht tijdens hoekenwerk de tijd en ruimte te voelen om mee te kunnen spelen in de huishoek. De andere leerkracht die tijdens hoekenwerk aanwezig is ervaart hogere werkdruk wanneer de andere leerkracht met de begeleiding van 'slechts' vier kinderen bezig is.

Na de praktische verkenning en het toepassen van de opgedane kennis en ervaringen in de praktijk kan geconcludeerd worden dat vier randvoorwaarden rondom de organisatie essentieel zijn. De eerste randvoorwaarde is de bewustwording van leerkrachten rondom het belang van spel bij de ontwikkeling van kinderen. Daarop volgend zouden leerkrachten het meespelen in moeten plannen in hun rooster. De directe collega, die bewust is van het belang van spel, weet dat de andere leerkracht op momenten mee aan het spelen is, maar weet ook dat dit geen 'verloren' tijd is. De volgende voorwaarde is het omgaan van uitgestelde aandacht van de kinderen. Wanneer kinderen hierin worden getraind kan een leerkracht zichzelf makkelijker 'vrijspelen' tijdens hoekenwerk om mee te kunnen spelen in de huishoek. Tenslotte creëert een leerkracht tijd en ruimte voor zichzelf om mee te spelen, door minder snel in te willen grijpen in hoeken tijdens hoekenwerk. De kinderen worden dan minder snel uit hun eigen denk-leerproces gehaald en voor de leerkracht blijft meer tijd over om mee te spelen.

5.1.3 "Welke begeleiding kan ik als leerkracht uitvoeren met betrekking tot spel in de huishoek, zodat de kinderen van groep 3 in aanraking komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"

Tijdens de onderzoeksperiode is opgevallen dat er een verband lijkt te zijn tussen de intensiviteit van de handelingen van de leerkracht en het aanbod komen van verschillende kerndoelen van de Nederlandse taal tijdens het spel in de huishoek. Uit de ingevulde kijkwijzers is naar voren

gekomen dat wanneer meer handelingen van de leerkracht een hogere mate van zichtbaarheid hebben, ook meer kerndoelen van de Nederlandse taal een hogere mate van zichtbaarheid hebben. Aan het eind van de onderzoeksperiode scoren zowel de handelingen van de leerkracht als de kerndoelen van de Nederlandse taal een hogere mate van zichtbaarheid. Geconcludeerd kan worden dat met name de intensiviteit van de begeleiding van belang is. Het toepassen van meer handelingen lijkt bij te dragen aan het aantal kerndoelen van de Nederlandse taal waarmee de kinderen in aanraking komen tijdens het spel in de huishoek.

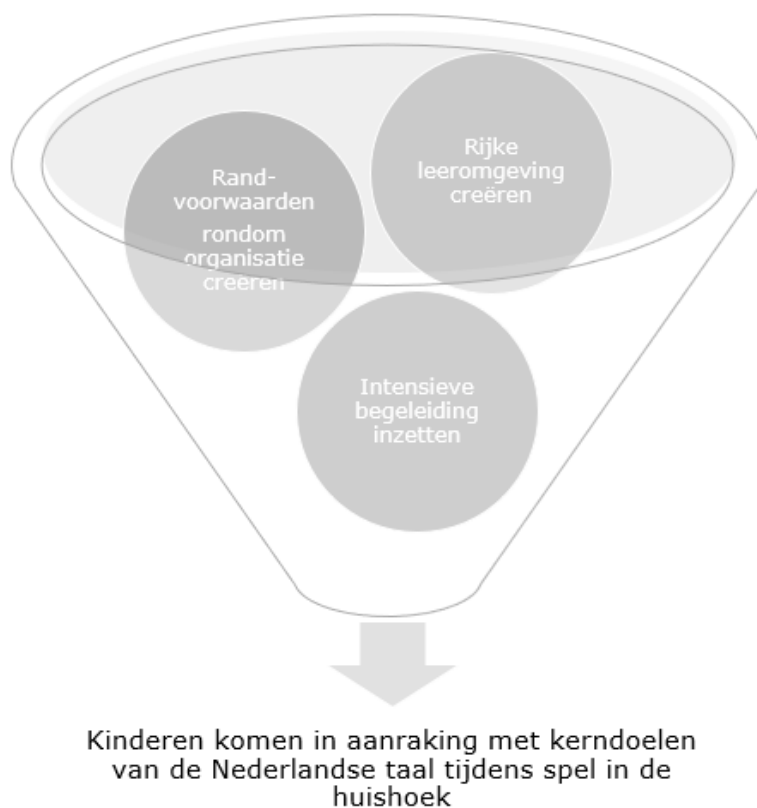
5.1.4 Onderzoeksvraag: "Aan welke criteria moet mijn handelen als leerkracht in een unit met de groepen 1, 2 en 3 voldoen om de kinderen van groep 3, tijdens het spelen in de huishoek, in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal?"

De eerste stap die gezet dient te worden is het creëren van een rijke leeromgeving. Een rijke leeromgeving zorgt voor een intensief spel bij de kinderen waarbij de kinderen rollen aannemen en in deze rol kunnen blijven. Uit de gegevens van het actieonderzoek blijkt dat kinderen actuele, echte materialen gebruiken bij hun rollenspel. Janssen-Vos (2008) noemt dat bij rollenspel alle processen op zowel ontwikkelings- als leergebied bij elkaar komen. Een aspect dat essentieel is om kinderen in aanraking te laten komen met de kerndoelen van de Nederlandse taal.

Om op een unit met de groepen 1,2 en 3 mee te kunnen spelen met kinderen in de huishoek moeten vervolgens randvoorwaarden rondom de organisatie worden gecreëerd. Er moet bewustwording bij collega's zijn rond het belang van spel, het inplannen van meespelen in het rooster, het trainen van kinderen in het omgaan met uitgestelde aandacht en het minder snel ingrijpen door de leerkracht bij hoeken. Wanneer deze elementen aan de orde zijn kan de leerkracht zichzelf vrijspelen om mee te spelen in de huishoek.

Wanneer de huishoek een rijke leeromgeving is en de randvoorwaarden zijn gecreëerd rondom de organisatie kan de leerkracht tenslotte een intensieve begeleiding in gaan zetten. Uit de observaties is naar voren gekomen dat wanneer de leerkracht meer handelingen tijdens meespelen in de huishoek uitvoert, de kinderen met meer kerndoelen van de Nederlandse taal in aanraking komen.

De bovenstaande stappen kunnen worden geschematiseerd in de onderstaande figuur.

Figuur 2. Schematische weergave van de conclusie van het actieonderzoek

5.2 Discussie

Het onderzoek is uitgevoerd in een specifieke en complexe situatie. Het kindcentrum is recentelijk geopend en heeft een nieuw onderwijsconcept ingevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd op zeer kleine schaal. Zoals eerder genoemd is herhaling van de uitgevoerde handelingen niet eenvoudig uit te voeren. Hierdoor zal het mogelijk niet tot dezelfde resultaten leiden. Dit

zorgt ervoor dat de conclusies die uit dit onderzoek getrokken kunnen worden dan ook voornamelijk van toepassing zijn op de situatie van het kindcentrum. Men kan zich de vraag stellen wat dit doet met de betrouwbaarheid van het onderzoek. Toekomstig onderzoek op grotere schaal zal moeten uitwijzen in hoeverre de resultaten kunnen worden ondersteund. Echter neemt dit niet weg dat de conclusies inspirerend kunnen zijn voor de beroepsgroep en zij baat kunnen hebben bij de criteria die zijn opgesteld als antwoord op de onderzoeksvraag.

Wanneer teruggekeken wordt naar het doel in en het doel van (Harinck, 2006) dit onderzoek heeft het onderzoeksproces mijn eigen rol en handelen als leerkracht tijdens het meespelen met kinderen in de huishoek in kaart gebracht. Door het bijhouden van een dagboek en logboek heb ik zicht gekregen op mijn rol en handelen. De gegevens uit de kijkwijzers heb ik gebruikt om mijn handelen aan te passen en te verbeteren. Het doel van dit onderzoek is het inspireren van collega's om zich te gaan verdiepen in 'spel' en de mogelijkheden die het meespelen biedt bij de ontwikkeling van kinderen. Dit doel is vooral behaald bij mijn directe collega's van de deelunit. Zij hebben het effect van mijn meespelen gezien en doordat zij de kijkwijzers hebben ingevuld heeft dit ook bij hen voor bewustwording gezorgd. Dit blijkt onder andere uit de wijze waarop collega's nu al (dus voor afronding van het onderzoek) zichtbaar invulling geven aan meespelen. Kennelijk heeft het zien van mijn meespelen voldoende enthousiasme en inspiratie opgewekt en zijn directe collega's het belang gaan inzien, waardoor zij zelf (zonder sturing van bovenaf) hebben besloten om hieraan op vergelijkbare manier invulling te geven. Graag had ik dit doel breder getrokken en ook de collega's van de andere deelunits meer willen inspireren. Dit is wellicht een aanleiding voor een vervolgonderzoek.

5.3 Aanbevelingen

Hieronder worden aanbevelingen voor het kindcentrum weergegeven.

Deze aanbevelingen kunnen ook ondersteunend zijn bij andere scholen of kindcentra die een vergelijkbaar 'probleem' ervaren.

I. Bijeenkomsten organiseren rondom de visie van het kindcentrum

Leerkrachten die werken met jonge kinderen moeten het belang van spel bij de ontwikkeling van kinderen kennen en 'voelen'. Spel en meespelen dient in hun grondhouding te zitten. Meespelen is geen verloren tijd, maar moet ervaren worden als de meest waardevolle vorm van 'instructie'. Tijdens het actieonderzoek was spel een nadrukkelijk focuspunt in mijn handelen. Doordat ik meespelen mijzelf door en door eigen heb gemaakt, zowel wat betreft theorie als praktijk, was ik in staat mijn gedrag af te stemmen op de specifieke behoeften van de kinderen. Hierdoor konden de kinderen zich door middel van spel, een bewezen effectieve methode in de ontwikkeling van het jonge kind (Van Oers, 2004; Janssen-Vos, 2008), ontwikkelen in kerndoelen van de Nederlandse taal. Dit kan ook bereikt worden op grotere schaal, als alle leerkrachten hetzelfde niveau beheersen. De visie die het kindcentrum heeft, met betrekking tot het onderwijs aan het jonge kind, dient helder te zijn bij alle leerkrachten. Het organiseren van terugkerende momenten om over de visie te praten en de vertaling ervan naar de praktijk is hierin de eerste stap.

II. Leerkrachten trainingen laten volgen

Leerkrachten dienen te weten wat de 'spelregels' zijn rondom meespelen en welke handelingen zij in kunnen zetten om het spel van kinderen naar een hoger plan te tillen. Hierbij is het essentieel dat wanneer de leerkracht een speelmaatje van de leerling is, voldaan wordt aan de basisbehoeften relatie, autonomie en competentie. Een training gericht op het meespelen en begeleiden van spel is een passende oplossing. De training dient zowel te voorzien in theoretische kennis als in een vertaling van deze kennis naar de praktijk (/vaardigheden).

Literatuurlijst

- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H. & Peij, S (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo*. Geraadpleegd op 18 oktober 2018 van [https://connect.fontys.nl/instituten/oso/sg/tilburg16-03/Documenten/2016-2017/Andriessen,%20D.%20et%20al.%20\(2010\)%20Gedragscode%20Praktijkgericht %20onderzoek%20voor%20het%20HBO.pdf](https://connect.fontys.nl/instituten/oso/sg/tilburg16-03/Documenten/2016-2017/Andriessen,%20D.%20et%20al.%20(2010)%20Gedragscode%20Praktijkgericht%20onderzoek%20voor%20het%20HBO.pdf)
- Beets-Kessens, A. (2013). Investeren in spel en spelen. *De wereld van het jonge kind*, 40(9), 4-7.
- Brandwijk, D. van (2005). Met echte spullen speel je beter! *De wereld van het jonge kind*, 32(10), 308-311.
- Galama-Koolen H. (2013). 25 jaar Basisontwikkeling. *De wereld van het jonge kind*, 41(2), 28-31.
- Harinck, F.J.H. (2006). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Apeldoorn: Garant
- Heijden, A. van der (2011). Spel of schoolse vaardigheden? *De wereld van het jonge kind*, 38(6), 28-31.
- Janssen-Vos, F. (2004). *Spel en ontwikkeling. Spelen en leren in de onderbouw*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Janssen-Vos, F. (2008). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Kallenberg, A. J., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Utrecht,

Nederland: ThiemeMeulenhoff.

Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2011).

Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Nellesteijn, B. & Janssen-Vos, F. (2005). *Het materialenboek*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Oers, B. van (2003). Signatuur van Ontwikkelingsgericht Onderwijs. *Zone*, 2(3), 11-15.

Oers, B. van (2004). 'Daniel El'konin: ontwikkeling als sociaal-cultureel experiment'. In: *Ontwikkelingspsychologische visies op jonge kinderen*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Pinkse, F. & Smits, B. (2007). *Handboek werken in hoeken groep 1 t/m 8*. Drunen: Delubas educatieve uitgeverij.

Pompert, B. (2009). Spelenderwijs wijs. *De wereld van het jonge kind*, 37(3), 10-13.

Ponte, P. (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij. Onderzoek met en door leraren*. Den Haag: Boomlemma.

PO-raad (2016). *Doorstroom van kleuters*. Geraadpleegd op 28 september 2018 van https://www.poraad.nl/files/themas/onderwijsinhoud_en_opbrengsten/brochure_doorstroom_van_kleuters.pdf

Singer, E. & Haan, D. de (2013). *Speels, liefdevol en vakkundig*. Amsterdam: SWP.

Singer, E., Tajik, M. & Otto, J. (2015). Nabij zijn en meespelen. *De wereld van het jonge kind*, 42(10), 28-31.

Tule (z.d.). *Kerdoelen Nederlands*. Geraadpleegd op 17 oktober van <http://tule.slo.nl/Nederlands/F-KDNederlands.html>

Valck, M. de (2013). Aandacht voor spelen. *De wereld van het jonge kind*, 41(1), 10-13.

Vermeer E.A.A. (1972). *Spel en spelpedagogische problemen*. Utrecht: Erven J. Bijleveld.

Vingerhoets, I. (2010). Spel en taal begeleiden in Startblokken met de vijf didactische impulsen. *Zone*, 9(1), 19-21.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society. The development of higher mental processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Bijlage I: Kerndoelen Nederlandse taal (Tule, z.d.)

kerndoelen

Nederlands

Deze tussendoelen en leerlijnen zijn gezamenlijk ontwikkeld door SLO en het Expertisecentrum Nederlands

[de karakteristiek](#)
[aandachtspunten bij de leerlijnen](#)

Mondeling onderwijs

kerndoel 1 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

kerndoel 2 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

kerndoel 3 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

Schriftelijk onderwijs

kerndoel 4 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.

kerndoel 5 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren, instrueren, overtuigen of plezier verschaffen.

kerndoel 6 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.

kerndoel 7 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.

kerndoel 8 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur.

kerndoel 9 [naar leerlijn](#)
De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

Taalbeschouwing, waaronder strategieën

kerndoel 10 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen.

kerndoel 11 [naar leerlijn](#)
De leerlingen leren een aantal taalkundige principes en regels. Zij kunnen in een zin het onderwerp, het werkwoordelijk gezegde en delen van dat gezegde onderscheiden. De leerlingen kennen:
- regels voor het spellen van werkwoorden;
- regels voor het spellen van andere woorden dan werkwoorden;
- regels voor het gebruik van leestekens.

kerndoel 12 [naar leerlijn](#)
De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

Bijlage II: Checklist inrichting huishoek (Janssen-Vos, 2006)

	13-11-2018 (beginsituatie)	7-12-2018 (2 ^e meting)
<i>Goede ingang? Afscherming? Zicht op de rest van de ruimte?</i>	Er is geen duidelijke ingang. De ruimte is afgeschermd door middel van kasten en muren. De kasten zijn niet te hoog, waardoor er vanuit de huishoek nog zicht is op de rest van de ruimte.	Doordat een houten geraamte om de huishoek heen is geplaatst is een duidelijke ingang ontstaan. Ook is de ruimte nog duidelijker afgeschermd.
<i>Duidelijke indeling?</i>	In het midden van de huishoek staat een tafel met 2 stoelen. Tegen de muur aan staat de wasmachine en het kledingrek. In de hoek is de slaapkamer van de baby. Tegen de kasten aan is de keuken geplaatst.	De indeling is aangepast aan het geplaatste geraamte, echter nog steeds duidelijk.
<i>Zijn de spullen schoon, heel en aantrekkelijk?</i>	Recentelijk zijn nieuwe spullen voor de huishoek aangeschaft. Echter zijn er ook nog de nodig oude spullen te vinden, waarvan de meeste niet meer heel zijn. Deze oude	De spullen worden aangevuld met echte, hele materialen rondom Kerst. Ook wordt een mobiele telefoon in de huishoek gelegd en een drink- en

	spullen worden weggegooid. Dit betreft onder andere een 'ouderwetse' telefoon, kapotte babyspullen en plastic fruit. Er worden echte babyspullen van het kind van de leerkracht in de huishoek gelegd; flesje, blik pap, rompertjes, kleding en luiers.	waterbak voor een hond/kat.
<i>Kleding op maat?</i> <i>Kleding op een duidelijke plek?</i>	Aan het kledingrek hangt veel kleding, vooral carnavalskleding. Ook zit in twee manden nog kleding. De kleding wordt uit de manden gehaald. Aan het rek worden twee schorten, een politiepak, brandweerpak, dameskleding en herenkleding gehangen. De kleding sluit aan bij de rollen die de kinderen koppelen aan de	-

	huishoek, in tegenstelling tot de kleding die eerst in het rek aanwezig was. In één mand worden accessoires zoals een handtas en schoenen gedaan.	
<i>Voldoende ruimte voor verschillende handelingen?</i>	De huishoek is ruim van opzet en er staat niet teveel materiaal en meubilair in. De kinderen hebben genoeg beweegruimte om handelingen die bij hun rollen horen uit te kunnen voeren.	-
<i>Kan er goed en netjes worden opgeruimd zonder dat dit veel tijd in beslag neemt?</i>	De kinderen zijn lang bezig met opruimen en lijken het moeilijk te vinden om de huishoek netjes achter te laten. De huishoek wordt door de leerkracht opgeruimd en de leerkracht maakt foto's van de opgeruimde huishoek. Deze foto's worden in de huishoek opgehangen. Met de	De foto's helpen de kinderen tijdens het opruimen, de kinderen zijn sneller klaar met opruimen.

	kinderen wordt besproken dat de huishoek moet worden opgeruimd zoals op de foto's is afgebeeld.	
--	--	--

Bijlage III: Ongestructureerd dagboek (Ponte, 2012)

datum	Omschrijving	Opvallendheden
2018-11-27	Drie kinderen van groep 3 spelen in de huishoek die sinds vorige week is gecombineerd met 'Het huis van Sinterklaas'. Twee kinderen zijn Piet en één kind is Sinterklaas. Wanneer ik de huishoek betreed zegt één van de kinderen dat ik ook een Piet ben. Ik krijg een Pietenmuts op. Sint geeft zijn Pieten opdracht. Ik moet zijn staf vasthouden, ik ben Piet Snot. Om die reden geeft een ander kind mij een Pietenmuts zonder veer. Dan moet ik samen met een andere Piet cadeautjes gaan rondbrengen aan kinderen op de unit. Er zijn alleen geen cadeautjes in de huishoek. Sint zegt dat we dan maar 'net-alsof-cadeautjes' moeten rondbrengen. Na het rondbrengen vraag ik aan de Sint of ik naar het toilet mag. Ik verlaat de huishoek en het spel.	- De kinderen reageren niet verbaasd op het meespelen van mij. Zij gaan door met hun spel. - De taal die wordt gesproken bevat vooral veel woorden die aansluiten bij het actuele thema; Sinterklaas. - De kinderen lijken door het aan hebben van Pietenpakken en Sinterklaaskledij goed in hun rol te kunnen blijven.
2018-11-29	Vier kinderen van groep 3 spelen in de huishoek die gecombineerd is met 'Het huis van Sinterklaas'. Drie kinderen spelen Piet en één kind is Sinterklaas. Ze geven mij de	- De kinderen geven mij opdrachten en bepalen het spel. - De taal die wordt gesproken bevat

	opdracht om een Pietenpak aan te trekken en in een boek te gaan lezen en ermee te blijven staan. Na een tijdje krijg ik van één van de kinderen een zak met daarin cadeautjes en deze moet ik uitgaan delen aan de andere kinderen van de unit. Nadat ik heb uitgedeeld verlaat ik het spel door het Pietenpak uit te trekken.	vooral veel woorden die aansluiten bij het actuele thema; Sinterklaas. - Wederom lijken de kinderen door het aan hebben van Pietenpakken en Sinterklaaskledij goed in hun rol te kunnen blijven. Ook de attributen die aansluiten bij het thema gebruiken zij bij hun rol.
2018-11-30	Vier kinderen van groep 3 spelen in de huishoek die gecombineerd is met 'Het huis van Sinterklaas'. Ik sluit bij hen aan tegen het einde van de tijd van hoekenwerk. De kinderen geven aan dat zij druk zijn met cadeautjes klaarmaken voor Sinterklaas. Ze betrekken mij minder bij hun spel, ze gaan de cadeautjes rondbrengen aan de andere kinderen van de unit. Wanneer het signaal wordt gegeven om op te ruimen gaan zij snel aan de slag. Zij hebben binnen enkele minuten de huishoek opgeruimd.	- De kinderen zitten in hun rol en zijn al langere tijd aan het spelen. Het lijkt hierdoor of zij minder behoefte hebben om mij erbij te betrekken. - De huishoek is snel opgeruimd.

2018-12-4	Vier kinderen van groep 3 spelen in de huishoek die gecombineerd is met 'Het huis van Sinterklaas. Zij hebben allemaal een Pietenpak aan en zijn druk bezig met het regelen van cadeautjes voor alle kinderen. Ik trek ook een Pietenpak aan en krijg de opdracht om cadeautjes in te gaan pakken. Wanneer ik opmerk dat er geen inpakpapier is, krijg ik de opdracht om dat dan te gaan kopen. Ik verlaat de huishoek en kom snel daarna terug met inpakpapier. De kinderen beginnen druk met inpakken, in het grote boek van Sinterklaas staat voor wie de cadeautjes zijn. Ik moet dit voor hen oplezen. Ze pakken druk spullen in. Ik vraag hen wanneer spullen in zijn gepakt hoe we kunnen weten voor wie het cadeautje is? De kinderen gaan namen op de cadeautjes schrijven. Na een tijdje vraag ik of ze mijn hulp nog nodig hebben. Zij geven aan van niet en ik verlaat het spel en de huishoek.	- De kinderen geven mij opdrachten en bepalen het spel. - De taal die wordt gesproken bevat vooral veel woorden die aansluiten bij het actuele thema; Sinterklaas. - Wederom lijken de kinderen door het aan hebben van Pietenpakken en Sinterklaaskledij goed in hun rol te kunnen blijven. Ook de attributen die aansluiten bij het thema gebruiken zij bij hun rol. - Ik voeg een nieuwe handelingsmogelijkheid toe door inpakpapier te halen. De kinderen gebruiken het papier bij hun spel. - De huishoek is snel opgeruimd.
2018-12-12	Vier kinderen uit groep 3 spelen in de huishoek. In de huishoek is een kerstboompje neergezet, maar	- Het aanbieden van de versierspullen zorgt ervoor dat de kinderen

	deze is nog niet versierd. De kinderen willen deze graag versieren, dat hebben ze thuis ook met hun ouders mogen doen. De kinderen verdelen rollen, 2 kinderen zijn groot-kind, één is mama en één is papa/ Ik ben bezoek. Ik kom als bezoek het huis binnen met een doos met versierspullen. De kinderen gaan druk aan de slag en betrekken mij weinig tot niet bij hun spel. Ze praten onderling over de versiering en blijven elkaar aanspreken in de rol die het kind heeft. Onopvallend verlaat ik het spel.	als 'een echt gezin' samen de kerstboom gaan optuigen. - De kinderen benoemen de versierspullen bij naam. - De huishoek is snel opgeruimd.
2018-12-14	Drie kinderen uit groep 3 spelen in de huishoek. Zij willen de huishoek gezellig gaan maken voor kerst. Wanneer ik de huishoek betreed geven zij aan dat ze vriendinnen zijn en dat ik ook een vriendin mag zijn. Ze gaan het gezellig maken voor Kerst. Ze richten de huishoek opnieuw in en geven mij de opdracht kerstspullen te gaan kopen. Ik kom terug met kerstbeeldjes en kransen. Deze worden in de huishoek geplaatst door de kinderen. Na een tijdje gaan ze eten maken en gaan we	- De kinderen gebruiken de kerstspullen om het huis gezellig te maken, maar blijven in hun rol van vriendinnen. - De kinderen geven mij opdrachten.

	aan tafel zitten. Na het eten verlaat ik de huishoek.	
2018-12-18	Drie kinderen uit groep 3 spelen in de huishoek. Zij vragen de leerkracht om bij hen op visite te komen, zij hebben een restaurant voor Kerst gemaakt. De leerkracht krijgt de opdracht om aan tafel te gaan zitten en één kind vraagt wat ik wil drinken. De andere twee kinderen zijn druk bezig met het klaarmaken van de gerechten. Er wordt gevraagd wat ik wil eten. Wanneer ik naar de menukaart vraagt, verlaat één kind de huishoek en maakt een menukaart. Hij komt even later terug en biedt mij een menukaart aan. Na drie gangen verlaat ik de huishoek.	- De kinderen hebben duidelijk een rol tijdens het spel en blijven in deze rol. - Tijdens het spel worden zowel door mij als door de kinderen veel woorden gebruikt die te maken hebben met eten en/of restaurant.
2018-12-19	Vier kinderen uit groep 3 spelen in de huishoek. De kinderen zijn druk bezig met het klaarmaken van de huishoek voor het kerstdiner. Ze geven de kerstspullen nieuwe plekken en zeggen dat ze de tafel netjes aan het dekken zijn. Ze hebben geen duidelijke rollen en zijn vooral bezig met de spullen in de huishoek. Ze geven mij de opdracht om te gaan koken voor het kerstdiner. Er vindt geen	- De kinderen geven mij opdrachten. - De volgende avond zal op het kindcentrum het kerstdiner plaatsvinden. De kinderen zijn hier erg mee bezig en dit is te zien tijdens hun spel in de huishoek. - De huishoek is snel opgeruimd.

	duidelijk rollenspel plaats en de kinderen lijken hier ook weinig behoefte aan te hebben. Het gezellig maken van de huishoek voor het kerstdiner neemt hen volledig in beslag. Na een tijdje verlaat ik de huishoek om boodschappen te doen voor de maaltijd.	
2018-12-20	Vier kinderen uit groep 3 spelen in de huishoek. Ze hebben de tafel gedekt voor een diner. Eén van de kinderen is opa en de kinderen geven aan dat ik moet gaan studeren. De kinderen kijken hoe ik aan het studeren ben. Na een tijdje krijg ik pauze van ze en krijg ik een kopje koffie. Ze geven aan dat bij studeren ook schrijven hoort. Ik vraag om schrijfpapier en de kinderen halen potloden en schrijfpapier. De kinderen gaan mee studeren en beginnen woordjes op te schrijven. Na een tijdje geef ik aan dat ik naar mijn werk moet en ik verlaat het spel.	- De kinderen lijken erg bezig te zijn met 'studeren'.
2018-12-21	Er is geen tijd voor hoekenwerk. De kinderen zijn erg moe na het kerstdiner van de avond daarvoor. Na het kijken naar het kerstspel wordt besloten om met de	-

kinderen buiten te gaan spelen en een filmpje te kijken. Het is de laatste dag voor de Kerstvakantie.	
--	--

Bijlage IV: Kijkwijzer filmbeelden en observatie

Kijkwijzer

Datum:
Observant:
Informatie kinderen:

Handelingen van de leerkracht*	Mate van zichtbaarheid	Notitie
Kinderen laten leiden en hun initiatieven volgen	1 2 3 4 5	
Ruimte laten voor inbreng en initiatieven van kinderen	1 2 3 4 5	
Gezamenlijk oriënteren	1 2 3 4 5	
Verbeteren en verdiepen	1 2 3 4 5	
Verbreden	1 2 3 4 5	
Toevoegen van nieuwe handelingsmogelijkheden	1 2 3 4 5	
Reflecteren	1 2 3 4 5	

Kerdoelen Nederlands	Mate van zichtbaarheid	Notitie
1. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.	1 2 3 4 5	
2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.	1 2 3 4 5	

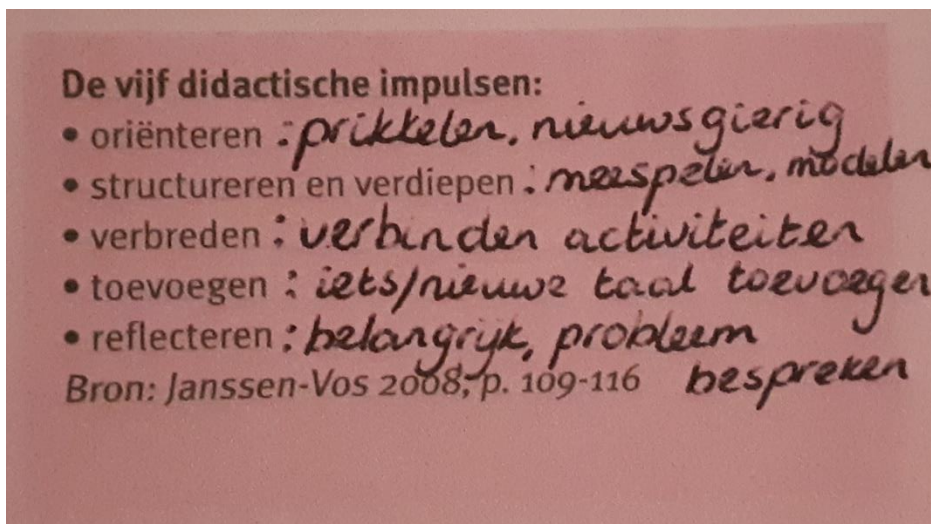
3. De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.	1	2	3	4	5	
4. De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.	1	2	3	4	5	
5. De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren, instrueren, overtuigen of plezier verschaffen.	1	2	3	4	5	
6. De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.	1	2	3	4	5	
7. De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.	1	2	3	4	5	
8. De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen	1	2	3	4	5	

bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur.							
9. De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.	<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr></table>	1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5			
10. De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen.	<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr></table>	1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5			
11. De leerlingen leren een aantal taalkundige principes en regels. Zij kunnen in een zin het onderwerp, het werkwoordelijk gezegde en delen van dat gezegde onderscheiden. De leerlingen kennen: - regels voor het spellen van werkwoorden; - regels voor het spellen van andere woorden dan werkwoorden;	<table><tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr></table>	1	2	3	4	5	
1	2	3	4	5			

- regels voor het gebruik van leestekens.						
12. De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.	1	2	3	4	5	

Opmerkingen/bijzonderheden:

* Ter informatie:

Bijlage V: Afbeeldingen van ingevulde kijkwijzers

Kijkwijzer

Datum: 2
 Observator:
 Informatie:

Handelingen van de leerkracht	Mate van zichtbaarheid	Notitie
Kinderen laten leiden en hun initiatieven volgen	1 2 3 4 5	Je liet de kinderen bepalen wat zij als leerkracht moest doen.
Ruimte laten voor inbreng en initiatieven van kinderen	1 2 3 4 5	
Gezamenlijk oriënteren	1 2 3 4 5	
Verbeteren en verdiepen	1 2 3 4 5	
Verbreiden	1 2 3 4 5	
Toevoegen van nieuwe handelmogelijkheden	1 2 3 4 5	
Reflecteren	1 2 3 4 5	

Kerndoelen Nederlands	Mate van zichtbaarheid	Notitie
1. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens de informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.	1 2 3 4 5	
2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.	1 2 3 4 5	
3. De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.	1 2 3 4 5	situatie; Korneel legt een boek in het oven wat was de reden dat het boek in de oven moest? Dit zou een leuk aanknopingspunt zijn geweest om een gesprek aan te gaan.
4. De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.	1 2 3 4 5	
5. De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren,	1 2 3 4 5	

en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

Opmerkingen/bijzonderheden:
 Vooraf met de kinderen bespreken wat ze gaan doen en wie welke rol aanneemt.

Kijkwijzer

Datum: 16-12-2019
 Observator:
 Informatie:

Handelingen van de leerkracht	Mate van zichtbaarheid	Notitie
instrueren, overtuigen of plezier verschaffen.	1 2 3 4 5	
6. De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.	1 2 3 4 5	
7. De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.	1 2 3 4 5	
8. De leerlingen leren informatie te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel bestellende elementen en kleur.	1 2 3 4 5	
9. De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.	1 2 3 4 5	
10. De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen.	1 2 3 4 5	
11. De leerlingen leren een aantal taalkundige principes en regels. Zij kunnen in een zin het onderwerp, het werkwoordelijk gezegde en delen van dat gezegde onderscheiden. De leerlingen kennen: - regels voor het spellen van werkwoorden; - regels voor het spellen van andere woorden dan werkwoorden; - regels voor het gebruik van leestekens.	1 2 3 4 5	
12. De leerlingen verwerven een adequate woordenschat	1 2 3 4 5	

Kijkwijzer

Datum: 16-12-2019
 Observator:
 Informatie:

Handelingen van de leerkracht	Mate van zichtbaarheid	Notitie
Kinderen laten leiden en hun initiatieven volgen	1 2 3 4 x	
Ruimte laten voor inbreng en initiatieven van kinderen	1 2 3 4 x	
Gezamenlijk oriënteren	1 2 3 x 5	
Verbeteren en verdiepen	1 2 x 4 5	
Verbreiden	1 2 x 4 5	
Toevoegen van nieuwe handelmogelijkheden	1 2 x 4 5	
Reflecteren	1 2 3 4 x	

Kerndoelen Nederlands	Mate van zichtbaarheid	Notitie
1. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.	1 2 3 4 x	
2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.	1 2 3 4 x	
3. De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.	1 2 3 4 x	
4. De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.	1 2 3 4 5	n.v.t.
5. De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren, instrueren, overtuigen of plezier verschaffen.	1 2 3 4 5	n.v.t.

6. De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten, en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.	1	2	3	4	5	n.v.t.
7. De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.	1	2	3	4	5	n.v.t.
8. De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur.	1	2	3	4	5	n.v.t.
9. De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.	1	2	3	4	5	n.v.t.
10. De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen.	1	2	3	4	5	n.v.t.
11. De leerlingen leren een aantal taalkundige principes en regels. Zij kunnen in een zin het onderwerp, het werkwoordelijk gezegde en delen van dat gezegde onderscheiden. De leerlingen kennen: - regels voor het spellen van werkwoorden; - regels voor het spellen van andere woorden dan werkwoorden; - regels voor het gebruik van leestekens.	1	2	3	4	5	n.v.t.
12. De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken	1	2	3	4	x	

over taal te denken en te spreken.		
Opmerkingen/bijzonderheden: Het grote enthousiasme van de kinderen omdat de juf meespeelt spatie van het filmpje af! Prachtig om te zien!!		

Bijlage VI: Informeren ouders filmbeelden

Van:
Aan:
Bcc:

Onderzoek opleiding

23 nov 2018 14:32

Beste ouders,

Voor mijn opleiding Educational Needs ben ik onderzoek aan het doen naar spel van kinderen in de huishoek. Ik richt me vooral op hoe ik als leerkracht het spel van de kinderen kan bevorderen.

Voor het onderzoek wil ik graag enkele speelmomenten in de huishoek filmen. Het filmmateriaal zal vertrouwelijk worden behandeld en wordt alleen voor mijn onderzoek gebruikt.

Mocht u hier bezwaar tegen hebben, dan hoor ik dat graag.

Met vriendelijke groet,

Nioor Bus

Bijlage VII: Niet-gestructureerd logboek (Ponte, 2012)

Datum	Stappen in het onderzoek	Resultaat	Reflectie	Voortgang
20 juni 2018	Telefonische afspraak met specialist "Jonge Kind"	Aantal mogelijke onderwerpen voor het praktijkgerichte onderzoek bijgesteld door middel van het voeren van een professionele dialoog.	Ik heb inspiratie opgedaan met betrekking tot een onderwerp voor mijn praktijkgerichte onderzoek.	Ideeën en aanvragen specialist als begeleider voor het praktijkgerichte onderzoek.
5 september 2018	Mailcontact	De eerste opzet van de probleemstelling en de onderzoeksvraag wordt naar de onderzoeksbegeleider gemaild.	Ik krijg meer zicht op de richting van mijn onderzoek en het thema dat ik wil gaan onderzoeken.	Naar aanleiding van de eerste opzet van de probleemstelling en de onderzoeksvraag wordt een afspraak ingepland.
21 september 2018	Afspraak met onderzoeksbegeleider	Tijdens de afspraak de feedback van de onderzoeksbegeleider besproken, wordt het thema voor het onderzoek kleiner gemaakt en gekozen voor onderzoek doen in de vorm van een actieonderzoek.	De afspraak heeft voor verheldering en structuur in het onderzoek gezorgd. In overleg met de onderzoeksbegeleider wordt een planning voor het gehele onderzoekstraject gemaakt. Op deze manier 'dwing' ik mijzelf om actief met het onderzoek bezig te blijven.	Probleemstelling en vorm van onderzoek doen (actieonderzoek) is duidelijk.
28 september 2018	Mailcontact	De probleemstelling, onderzoeksvraag en studieplanning worden naar de	Nu de probleemstelling en onderzoeksvraag duidelijk zijn kan ik	

		onderzoeksbegeleider gemaïld.	gericht gaan beginnen aan de verkenning rondom het thema "spel". Ook ga ik mijzelf verder verdiepen in de opzet van een actieonderzoek.	
19 oktober 2018	Mailcontact	De verkenning wordt naar de onderzoeksbegeleider gemaïld. Tevens wordt een afspraak gemaakt.	De manier waarop een actieonderzoek wordt uitgevoerd is voor mij helder. De verkenning heeft bij mij voor verdieping gezorgd met betrekking tot relevante literatuur.	Eerste opzet verkenning.
23 oktober 2018	Contactmoment met collega's	Tijdens een unit-overleg worden collega's geïnformeerd over de inhoud en het traject van mijn actieonderzoek. Ik geef aan dat ik opensta voor tips, feedback en dialogen over het thema.	Collega's reageren enthousiast op het gekozen onderwerp. Dit zorgt bij mij voor de bevestiging dat dit thema relevant is voor mijn praktijk.	
24 oktober 2018	Afspraak met onderzoeksbegeleider	Tijdens de afspraak wordt de feedback op de verkenning gesproken. Naar aanleiding van een professionele dialoog worden de onderzoeksvraag en de deelvragen bijgesteld.	Het schrijven van de verkenning is voor mij af en toe moeizaam verlopen. De richtlijnen voor dit hoofdstuk waren voor mij niet altijd duidelijk. Na dit gesprek is de inhoud	Verkenning is duidelijk.

			voor dit hoofdstuk wel duidelijk.	
31 oktober 2018	Contact met directeur	Tijdens een gesprek met de directeur van het kindcentrum wordt de huidige status van mijn actieonderzoek besproken.	Het gesprek draagt bij aan mijn enthousiasme voor het uitvoeren van het actieonderzoek. Ik voel me gesteund door de directie.	
6 november 2018	Bijwonen congres 'Leve het jonge kind'	Tijdens dit congres doe ik nieuwe inzichten op die relevant zijn voor het actieonderzoek en mijn eigen praktijk.	Ik merk dat ik kritisch luister naar de verschillende betogen tijdens het congres, niet in alle sprekers herken ik mijn eigen visie en mening.	Informatie voor mijn praktische verkenning.
13 november 2018	(Her)inrichten huishoek	Aan de hand van een checklist wordt kritisch gekeken naar de huishoek (Bijlage II).	De checklist laat mij met andere ogen naar de huishoek en de inrichting hiervan kijken. De keuzes die worden gemaakt zijn gebaseerd op relevante literatuur.	
13 november 2018	Gesprek met de directeur	In een gesprek met de onderwijskundig directeur wordt gesproken over de organisatie op unit 2 tijdens hoekenwerk in combinatie met het meespelen in de huishoek. Uit dit gesprek haal ik relevante informatie met betrekking tot het creëren van	Het gesprek gaat voornamelijk over klassenmanagement, leerkrachtgedrag en leerlinggedrag. Deze invalshoek is wellicht nog onderbelicht tijdens het onderzoek, dus zorgt voor nieuwe inzichten.	Inzichten voor deelvraag 2.

		randvoorwaarden op de unit.		
15 november 2018	Gesprek met de intern begeleider	In een gesprek met de intern begeleider wordt gesproken over de organisatie op unit 2 tijdens hoekenwerk in combinatie met het meespelen in de huishoek. Uit dit gesprek haal ik relevante informatie met betrekking tot de grondhouding van leerkrachten ten opzichte van spel.	In het gesprek met de intern begeleider merk ik haar betrokkenheid en kennis rondom het jonge kind. De bril waarmee zij naar jonge kinderen kijkt, inspireert mij.	Inzichten voor deelvraag 2.
20 november 2018	Mailcontact	Hoofdstuk 3 wordt naar de onderzoeksbegeleider gemaild. Zij voorziet mij van feedback.	Hoofdstuk 3 dient geconcretiseerd te worden. Naar aanleiding van de feedback van de onderzoeksbegeleider, wordt hoofdstuk 3 aangepast.	Hoofdstuk 3 is duidelijk.
7 december 2018	(Her)inrichten huishoek	Aan de hand van een checklist wordt wederom kritisch gekeken naar de huishoek (Bijlage II).		
22 december 2018	Mailcontact	Hoofdstuk 4 wordt naar de onderzoeksbegeleider gemaild. Het hoofdstuk is nog niet volledig, aangezien nog niet alle kijkwijzers zijn ingevuld.	Ik merk dat ik het moeilijk vindt om mijn planning aan te passen. Doordat ik afhankelijk ben van anderen zal ik hier flexibel om mee moeten gaan.	Eerste opzet hoofdstuk 4.

15 januari 2018	Mailcontact	Met de onderzoeksbegeleider worden afspraken gemaakt rondom het inplannen van een telefonische afspraak en het inleveren van de conceptversie van het onderzoek.	Nu alle kijkwijzers ingeleverd zijn, merk ik dat ik meer rust en motivatie voel met betrekking tot het afronden van het onderzoek.	
21 januari 2018	Mailcontact	De conceptversie van het onderzoek wordt ingeleverd bij de onderzoeksbegeleider. Data voor een telefonische afspraak worden doorgegeven.		De conceptversie van het onderzoek is af.

Bijlage VIII: Schema van Vermeer (1972)

